

СТАЗАМА СЛАВИСТИКЕ

СТАЗАМА СЛАВИСТИКЕ

Уредила
РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ

САВЕЗ СЛАВИСТИЧКИХ ДРУШТАВА СРБИЈЕ

Уредила РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ

СТАЗАМА СЛАВИСТИКЕ

Зборник радова објављених у *Политици*
у циклусу *У сусрет Конгресу слависта*,
фебруар–август 2018.

Уређивачки одбор

Проф. др Бошко Сувајић

Проф. др Петар Буњак

Проф. др Вељко Брборић

Проф. др Рајна Драгићевић

Доц. др Далибор Соколовић

Рецензенти

Проф. др Елена Г. Лукашанец (Белорусија)

Проф. др Ирена Страмљич Брезник (Словенија)

Проф. др Александар Милановић (Србија)

СТАЗАМА СЛАВИСТИКЕ

Зборник радова објављених у *Политици*
у циклусу *У сусрет Конгресу слависта*,
фебруар–август 2018.

Уредила
Рајна Драгићевић

Београд
2018

САДРЖАЈ

Уводна реч	9
О овој књизи	13
Проф. др Бошко Сувајџић	
Афирмација Србије и славистичке науке.....	17

I поглавље:

Историја Међународног конгреса слависта (1929–2018)

Проф. др Вацлав Чермак	
Mgr. Václav Čermák, Ph.D.	
Историја међународних славистичких конгреса	25
Проф. др Рајна Драгићевић	
Подршка Конгресу са свих страна	31
Др Наташа Миланов	
Зборник неодржаног конгреса у Београду (1939)	35
Проф. др Збигњев Грењ	
Пољаци на међународним славистичким конгресима	39
Prof. dr hab. Zbigniew Greń	
Polacy na Międzynarodowych Kongresach Słowistów	43
Проф. др Петар Буњак	
Славистички покрет у XX веку: путеви и странпутице I	47
Проф. др Петар Буњак	
Славистички покрет у XX веку: путеви и странпутице II	51

Проф. др Петар Буњак

Славистички покрет у XX веку: путеви и странпутице III ... 55

Академик Александар А. Лукашанец

Последњи славистички конгрес и правци
развоја славистике 59

Академик Александар А. Лукашанец

XV Международный съезд славистов
(Минск, Беларусь, 20 – 27 августа 2013 года) 63

II поглавље:

Словенски народи и словенство

Др Јана Шолчина

И Лужички Срби на Конгресу слависта у Београду 69

Dr Jana Schulz (Jana Šolčina)

Die Lausitzer Sorben auch auf dem
Slawistiskongress in Belgrad 73

Др Драган Хамовић

Словенство српских песника 77

III поглавље:

Развој славистике

Проф. др Данко Шипка

Има ли славистике ван словенских земаља? 83

Др Весна Матовић

Предности и мане „словенског есперанта” 87

Др Ана Плотњикова

Др Анна Аркадьевна Плотникова

Етнолингвистика је важна новина
славистичких конгреса 91

Проф. др Светлана Менгел

На изворима универзитетске славистике у Немачкој 97

Prof. Dr. Swetlana Mengel

У истоков универзитетској славистике в Германији 101

Проф. др Леонид В. Московкин

Анализа уџбеника руског језика за странце

„Граматика француско-руска” (1730) 105

Проф. др Леонид В. Московкин

Исследования учебника русского языка для иностранцев

«Грамматика Французская и Русская» (1730 г.) 109

Проф. др Петар Буњак

Перспективе међународног славистичког покрета..... 113

IV поглавље:

Комисије Међународног комитета слависта –
стубови славистичког покрета

Проф. др Петер Жењух

Огроман допринос науци славистичких комисија..... 117

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

Medzinárodné slavistické tímy (komisie) na

XVI. medzinárodnom zjazde slavistov v Belehrade 121

Академик Предраг Пипер

Комисија за проучавање граматичке структуре

словенских језика од Софије 1963. до Београда 2018. 125

Проф. др Јелена И. Корјаковцева

Глобализација и словенска творба речи: тематски блок

Комисије за творбу речи у словенским језицима на

XVI међународном конгресу слависта

(Београд, 20–27. VIII 2018)..... 131

Проф. Др Елена И. Коряковцева

Глобализация и славянское словообразование:
тематический блок Комиссии по славянскому
словообразованию на XVI Международном съезде
славистов (Белград, 20.-27.08.2018) 135

V поглавље:
Београдски конгрес слависта
20–27. VIII 2018.

Проф. др Бошко Суваџић

Значај Београдског конгреса 2018. 141

Проф. др Милош Ковачевић

Почетак живота светске славистичке листе часописа 149

Др Весна Матовић

Крај Првог светског рата и словенски свет 153

Др Гордана Илић Марковић

Језичко наслеђе и језичка политика –
крај Првог светског рата и словенски свет 157

Проф. др Рајна Драгићевић

Изложба српских речника на Конгресу слависта..... 161

Др Ненад Ивановић

Место Вука Караџића на изложби
о српској лексикографији 165

Проф. др Љиљана Марковић

У праскозорје XVI међународног конгреса слависта..... 169

УВОДНА РЕЧ

О Конгресу слависта у Београду

У Београду је од 20. до 27. августа 2018. године одржан XVI међународни конгрес слависта. По први пут у историји, Београд је постао центар светске славистике. Организатори Конгреса били су Међународни комитет слависта, на челу са председником проф. др Бошком Сувајџићем, и Савез славистичких друштава Србије, којим руководи проф. др Рајна Драгићевић. Суорганизатори су били Филолошки факултет Универзитета у Београду и Српска академија наука и уметности.

Председник Организационог одбора Конгреса био је проф. др Вељко Брборић, а чланови Одбора били су: мр Вукосава Ђапа Иветић (секретар Организационог одбора), проф. др Љиљана Марковић (декан Филолошког факултета), проф. др Бошко Сувајџић, проф. др Љиљана Бајић, проф. др Петар Буњак, проф. др Рајна Драгићевић, проф. др Александар Милановић, проф. др Александра Корда Петровић, доц. др Далибор Соколовић, др Јасмина Митровић Марић. Технички секретари били су: др Наташа Станковић Шошо, др Тања Ракић, др Мина Ђурић, др Бранко Вранеш, мср Никола Радосављевић, мср Катарина Беговић, мр Снежана Кутрички и мср Стефан Милошевић.

За Организациони одбор овог Конгреса велики изазов и сасвим ново искуство представљао је начин на који се организују конгреси слависта. Међународни комитет слависта и Савез славистичких друштава Србије, као организатори Конгреса, имали су своје јасно одређене организационе задатке. Конгрес

се одржава на сваких пет година и пуних пет година трају припреме за следећи конгрес. Унапред су утврђени послови које Организациони одбор мора да уради сваке припремне године, а резултати онога што је урађено оцењује Међународни комитет слависта. Ово тело се састоји од представника славистичких савеза 43 словенске и несловенске земље у којима се организовано негује славистика. Међународни славистички комитет се састаје једанпут годишње и процењује резултате припрема земље домаћина. Озбиљно се анализирају, коригују, па и одбацују теме конгреса, теме пријављених секцијских реферата, тематских блокова, одруглих столова.

Навешћу један пример: године 2013, на XV међународном конгресу слависта у Минску, било је пријављено 25 тематских блокова и Међународни комитет слависта их је све прихватио. За Конгрес у Београду пријављена су чак 53 тематска блока (што је занимљива чињеница за размишљање о будућности рада Конгреса), а Међународни комитет слависта је проценио да толики број блокова превазилази капацитет Конгреса и зато је одбацио 21 тематски блок, па су на Конгресу у Београду била укупно 32 тематска блока. На основу критеријума којима су се служили угледни чланови МКС-а (а они су били искључиво научни) могло се закључити којим путем иде славистика данас у међународним размерама – које се области славистике форсирају, а које одбацују. На основу овог примера можемо закључити да Међународни комитет слависта учествује суштински, а не само формално, у организацији сваког конгреса, што показује да је и београдски Конгрес, као и сви пре њега, у сваком смислу те речи, прави међународни конгрес. Осим тога, овај Конгрес се заиста убраја у конгресе са дугом традицијом и по томе што је први пут одржан у Прагу 1929. године, али и по томе што има строгу процедуру у организацији.

Које је то садржаје, под будним оком Савеза славистичких друштава Србије, предложио Програмски и Организациони

одбор београдског Конгреса, а одобрио Међународни комитет слависта?

Учесници Конгреса наступали су у секцијама, тематским блоковима, округлим столовима и, по први пут, са постер рефератима (увођење постер реферата сведочи о томе да конгрес има традиционалну структуру, али и да се, у одређеној мери, прилагођава савременим токовима). Специјалне теме Конгреса биле су двестогодишњица објављивања Вуковог *Рјечника*, Први светски рат и омаж највећем српском лингвисти – Александру Белићу. Биле су организоване и бројне пратеће манифестације. Главна пратећа манифестација била је изложба речника *Српска лексикографија од Вука до данас* у Галерији науке и технике САНУ, чији су аутори проф. др Рајна Драгићевић и др Ненад Ивановић. Објављена је и колективна монографија с истим називом, у којој се на 400 страница, на српском и руском језику, износе најважнији подаци о српској лексикографији. Под руководством проф. др Драгане Мршевић Радовић, објављено је трокњижје *Александар Белић, лингвиста века*. Нарочито смо поносни на чињеницу да су све земље учеснице, што је једна од најлепших традиција Конгреса, послале своја најважнија славистичка издања објављена од Конгреса у Минску (2013. године) до Конгреса у Београду (2018. године). Све те књиге, и стране и домаће, биле су изложене у Библиотеци града Београда, па смо у време Конгреса имали најбогатију изложбу славистичких књига коју смо икада видели, на радост и домаћина и гостију. У холу Филолошког факултета биле су уприличене још две изложбе – о књижевности за време Првог светског рата и о славистици у емиграцији. У оквиру пратећих програма одржана су бројна предавања, презентације, представљања књига итд. Катедра за српски језик Филолошког факултета упознала је стране слависте са својом великом и богатом библиотеком, у којој има књига и из XVII века, и у којој је похрањена и лична библиотека великог бечког

слависте Ватрослава Јагића. Предавање о Библиотеци Српског семинара одржао је проф. др Вања Станишић.

Веома компликован и садржајан програм београдског Конгреса саставио је проф. Петар Буњак. На Конгресу је укупно било око 1.670 излагања. Било је, у ствари, мање учесника јер су неки од њих имали и више излагања у програму. У секцијама је реферате изложило око 750 учесника, у округлим столовима – 119, у тематским блоковима – 246, на заседањима комисија Међународног комитета слависта учествовало је око 500 чланова тих комисија, постер реферате приказало је 27 учесника, у пратећим манифестацијама наступило је 38 колега, па тако долазимо до, вероватно, непрецизне, али приближно тачне информације, о 1.674 наступа око 1.000 учесника.

Важно је нагласити да је највећи терет Конгреса поднео Филолошки факултет – декански колегијум и три наше катедре – Катедра за славистику, Катедра за српски језик и Катедра за српску књижевност. Петогодишњи рад на припреми Конгреса ујединио нас је и учинио да више нисмо само колеге већ и пријатељи. Несвакидашњи ентузијазам пренели смо и на асистенте и студенте наших катедара. Око стотину наших студената неуморно је волонтирало у току свих седам дана Конгреса. Наш колектив никада није био толико уједињен око једне идеје као у време Конгреса и зато је београдски Конгрес оцењен као један од најбоље организованих међународних конгреса слависта до сада.

О ОВОЈ КЊИЗИ

XVI међународни конгрес слависта у Београду добио је највећу медијску подршку од дневног листа *Политика*. Пуних шест месеци, од фебруара до августа, *Политика* је објављивала текстове о Конгресу, славистици и славистима. Текстове су писали угледни домаћи и страни слависти. Није забележено да је један дневни лист пола године најављивао неки догађај као што је то учинила *Политика* и због тога Организациони одбор Конгреса и све институције које су учествовале у његовом организовању дугују велику захвалност овом најстаријем дневном листу на Балкану, његовим уредницима, а посебно лектору и новинару Градимиру Аничичу. Скоро сви текстови се, уз сагласност аутора, објављују у овој књизи.

Половину аутора текстова у овој књизи представљају уважени страни слависти. И њима, баш као и домаћим ауторима, дугујемо посебну захвалност због спремности да својим текстовима подрже организацију Конгреса у Београду.

Текстови су писани за ширу публику, али њихов значај далеко надилази потребу за информисањем лаика из области славистике. Они представљају драгоцени допринос историји Међународног комитета слависта, међународних славистичких конгреса и, уопште, историји словенске филологије. У неким од ових текстова, по први пут на српском језику, имаћемо прилике да од самих протагониста сазнамо нешто о организацији славистичких делатности широм света. Академик Александар Лукашанец (Белорусија) обавештава нас о проблемима организације XV међународног конгреса слависта у Минску. Проф. др

Збигњев Грењ (Пољска) износи податке о међународним конгресима слависта који су до сада одржани у Пољској. Проф. др Вацлав Чермак (Чешка) нарочито се задржава на Првом конгресу слависта, који је давне 1929. године одржан у Прагу. Проф. др Петар Жењух (Словачка), координатор приближно 40 комисија Међународног комитета слависта, извештава о начину њиховог деловања и о њиховом утицају на светску славистику. Проф. др Елена Корјаковцева (Пољска) представља тематски блок једне од комисија, а то је Комисија за творбу речи МКС-а. Др Ана Плотњикова (Русија) констатује све већу заступљеност етнолингвистике на конгресима слависта. Проф. др Светлана Менгел (Немачка) описује развој славистике у Немачкој, једном од најважнијих славистичких средишта изван словенских земаља. Проф. др Леонид Московкин (Русија), на примеру једне руско-француске граматике с почетка XVIII века, извештава о томе како је отпочео рад на представљању словенских језика странцима чији матерњи језик није словенски. Проф. др Јана Шолћина написала је врло запажен текст о Луличким Србима и њиховим напорима да задрже свој словенски идентитет у Немачкој. Проф. др Данко Шипка (САД) извештава о нешто другачијим напорима, а то су настојања слависта на свим континентима да се у савременом свету одржи славистика као научна и универзитетска дисциплина.

И српски аутори потрудили су се да осветле поједине аспекте Конгреса у Београду и других до сада одржаних међународних славистичких конгреса. Циклус је започео проф. др Бошко Сувајић, који је у пригодном тексту о конгресима слависта и о значају београдског Конгреса слависта пробудио пажњу српске читалачке публике и заинтересовао је за циклус. Проф. др Петар Буњак изнео је историју конгреса у најкраћим цртама, а историјату конгреса посвећени су и текстови проф. др Рајне Драгићевић и др Наташе Миланов. Академик Предраг Пипер описао је историјат Граматичке комисије Међународног

славистичког комитета. Неколико аутора најавило је и представило манифестације које су одржане на београдском Конгресу. Др Весна Матовић и др Гордана Илић Марковић писале су о врло запаженом округлом столу *Крај Првог светског рата и словенски свет*, проф. др Рајна Драгићевић и др Ненад Ивановић представили су изложбу *Српска лексикографија од Вука до данас*, проф. др Милош Ковачевић указао је широј јавности на једну од најважнијих заоставштина српског руковођења међународним славистичким покретом, а то је новооснована међународна листа словенских часописа. Др Драган Хамовић посветио је свој текст словенској самосвести у српској поезији, а то је тема којој је посветио и свој реферат на Конгресу. Циклус је завршен текстом проф. др Љиљане Марковић, декана Филолошког факултета, која је указала на значај београдског Конгреса за Филолошки факултет, за Србију, али и за славистику уопште.

Након циклуса, спонтано се појавила жеља да ови текстови, као сведочанство о организацији XVI међународног конгреса слависта у Београду, буду обједињени и заједно укоричени. Радујемо се што ће и ова књига бити траг и сведочанство великих напора да се најважнија славистичка манифестација одржи у Србији, али и подстицај за даље смеле кораке на том путу.

Београд, децембар 2018.

Рајна Драгићевић

Универзитет у Београду

Проф. др Бошко Сувајџић
Председник Међународног комитета слависта (2013–2018)
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

АФИРМАЦИЈА СРБИЈЕ И СЛАВИСТИЧКЕ НАУКЕ

Година је Конгреса. Најзначајнијег и највећег славистичког конгреса на свету. Јединственог. Може се, свакако, без претеривања рећи, једног од најзначајнијих научних и културних догађаја у српском друштву од Другог светског рата до данас.

Дуго је идеја о узајамности словенских народа, језика и култура дозревала у веку који је за нама. Пре непуних сто година, деценију после Великог рата, коначно је реализована велика словенска идеја, на којој су истрајавали највећи славистички умови света – одржавање Првог конгреса словенских филолога 1929. г. у Прагу. Обраћајући се учесницима Првог конгреса, Александар Белић, српски лингвиста века, изразиће сву отмену величанственост догађаја на који се толико дуго чекало: „Али као што се види, било је потребно да се изврше огромне промене, да се после једног крвавог рата, по страхотама једног од најкрвавијих откад свет постоји, словенски народи ослободе, па да данашњи научни састанак наш, тако отмен по циљевима својим, а тако оправдан по својим разлозима, буде остварен

у пуном обиму своме” („Први конгрес словенских филолога у Прагу 1929. г., од 6–13. октобра”, *Јужнословенски филолог*).

Не треба сметнути с ума: Србија и Југославија су у истој слици славистике од почетка заузимале истакнуто место. Стога је трећи, пионирски Међународни славистички конгрес (други је одржан у Варшави и Кракову 1934) организован у Београду. Намерно кажем организован, а не и одржан. Академик Александар Белић, тадашњи председник САНУ, године 1939. успешно је спровео припреме за одржавање III конгреса слависта у Београду. Одштампани су и конгресни материјали. Конгрес, међутим, није одржан због избијања Другог светског рата. Треба, међутим, забележити да ће следећи конгрес, у Москви 1958. године, понети име Четвртог конгреса. Тиме је прећутно одато признање напорима Александра Белића на организовању Трећег конгреса.

XVI међународни конгрес слависта, који ће бити одржан у августу 2018. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, на тај начин, биће први Међународни славистички конгрес који ће се после овог пионирског, херојског раздобља српске и југословенске славистике одржати у Београду.

Двадесети век, барем његова прва половина, представља снажан узлет славистичке мисли код нас. Тако, прве деценије XX века прати покретање најистакнутијих часописа за језичка питања, *Јужнословенског филолога* (1913) и *Нашег језика* (1932). То је време када су, у великој мери настојањем Александра Белића, најзначајнија имена европске и светске славистике, као што су Антоан Меје, Стјепан Куљбакин, Казимир Њич, после Другог светског рата Андре Вајан, Роман Јакобсон, Андре Мазон, Виктор Владимирович Виноградов, саставни део и наше научне мисли. Забележено је Белићево залагање да се у Српску академију прими истакнути пољски научник Тадеуш Лер Сплавински, и то у време када је Пољску већ напала нацистичка Немачка, што је чин патриотизма и хуманизма првога реда.

Шта је, уопште, Међународни конгрес слависта?

Међународни конгрес слависта је најзначајнија међународна славистичка научна смотре у свету, која се одржава сваке пете године. Управо је на Међународном састанку слависта који је одржан у Београду од 15. до 21. септембра 1955. године донета одлука о формирању Међународног комитета слависта, председништва светског славистичког покрета, у циљу неговања међународних веза из области славистике и обнављања традиције славистичких конгреса, који су организовани почев од Првог међународног конгреса словенских филолога у Прагу 1929. године.

На XV међународном конгресу слависта, који је одржан у Минску (Белорусија) 2013. године, у великој мери залагањем проф. др Слободана Ж. Марковића, дугогодишњег српског представника у МКС-у, Република Србија једногласно је добила подршку Међународног комитета слависта (МКС) да организује XVI међународни конгрес слависта у Београду 2018. године.

Овим су остварени циљеви које су давно пред српску науку поставили Александар Белић, Павле Поповић и други угледници српског народа и светске славистике. То значи да ће 2018. године Београд и Србија бити средишта светске славистике, центар славистичких дешавања, место сабирања слависта из целог света.

У складу са одлуком да се XVI међународни конгрес слависта одржи у Београду, на XV конгресу у Минску изабрано је ново руководство Међународног комитета слависта, које, по традицији, у петогодишњем периоду између два конгреса, предводи светску славистику.

У току су свеобухватне припреме за одржавање XVI међународног конгреса слависта у Београду. Формирани су организациони и програмски одбори, размотрена је, дефинисана и усвојена тематика Конгреса, која одражава најактуелније теме и проблеме савремене славистике.

Усвојен је Програм Конгреса, одређен датум његовог одржавања (20–27. август 2018), потврђени су организатори (МКС, Савез славистичких друштава Србије) и суорганизатори (Филолошки факултет Универзитета у Београду, Српска академија наука и уметности). Конгрес се одржава под високим покровитељством председника Републике Србије и покровитељством Града Београда.

Не треба заборавити ни специјалне теме Конгреса: Двеста година *Српског рјечника* (1818) Вука Стефановића Караџића; Александар Белић у историји славистике; 1918. година и развој словенских језика и књижевности и њиховог проучавања.

У времену кризе хуманистичких наука, предстојећи Конгрес у Београду, као и све активности МКС-а на плану унапређења и развоја славистике у свету, добијају посебан значај. Питања која ће бити на дневном реду XVI међународног конгреса слависта треба да буду усмерена у правцу модернизације славистике и афирмисања њених најважнијих области изучавања. Ниво развоја српске славистике, број славистичких центара у Србији, као и заступљеност славистике на свим српским универзитетима, представљају најбоље гаранте научног успеха предстојећег Конгреса.

Као председник Међународног комитета слависта, уз свесрдну помоћ и предан ангажман свих оних научних институција и појединаца који нешто значе у свету славистике, али и државних органа и друштвених организација, могу само једно да обећам. Све активности организатора Конгреса, и моје лично, биће усмерене ка афирмацији славистичке науке, али и јачању угледа Републике Србије и развијању њених научних међународних веза са земљама Европе и света.

Нека нам је срећна година Конгреса. Година у којој ће се, уверен сам у то, потврдити став да наука данас, па и славистика, није само наука, већ особени вид културне и друштвене мисије, и академске размене људи, мисли и идеја.

Александар Белић (око 1910. године),
(фото: Милан Јовановић, власник: Маргита Ристић)

Филолошки факултет Универзитета у Београду
(фото: Филолошки факултет)

I поглавље:

Историја Међународног конгреса слависта
(1929–2018)

I међународни конгрес слависта одржан је
у Прагу 1929. године.
VI међународни конгрес слависта одржан је 1968. године,
такође у Прагу.

Проф. др Вацлав Чермак
Одсек за источноевропске студије
Филозофски факултет
Карлов универзитет у Прагу
Чешка

Mgr. Václav Čermák, Ph.D.
Ústav východoevropských studií
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova
Česká

ИСТОРИЈА МЕЂУНАРОДНИХ СЛАВИСТИЧКИХ КОНГРЕСА

Током читавог XIX века у Средњој и Источној Европи велико интересовање за словенске народе, њихове језике, књижев-но стваралаштво, културу и историју водило је ка постепеном конституисању катедара на универзитетима (нпр. Беч, Петроград, Москва, Праг, Братислава, Краков, Загреб, Берлин), али и осталих институција које су подстицале националну свест и научно истраживање (нпр. Матица српска у Новом Саду, Народни музеј у Прагу). Поступно истраживање словенских народа и систематизација знања о њима полако се померала од идеје о удруживању свих словенских народа у једну државну заједницу до идеје о узајамној културној сарадњи међу словенским народима у појединачним државама. Настојање да

се наука о Словенима уведе у оквиру универзитетске наставе под утицајем других научних области постепено је у научној средини ван Русије довело до удаљавања од широко схваћеног и тешко одредивог словенства, ка развоју филолошки схваћене славистике, тј. области која проучава језике и писану културу (уметничку књижевност и записе народне књижевности) свих словенских народа. Тако је ову област разумео хрватски научник Ватрослав Јагић, један од најзначајнијих слависта друге половине XIX века. После одласка из Загреба, Јагић је радио као професор славистике у Берлину, где је основао први међународни славистички часопис под називом *Archiv für slavische Philologie*, а затим је неколико година предавао на универзитетима у Одеси и Петрограду, да би од 1886. године постао главни представник славистике на Универзитету у Бечу. Ватрослав Јагић оставио је дубок траг својим плодним научним радом, као и у области организације славистике и њеног изучавања на универзитетима.

Осим на универзитетима у тадашњој Аустроугарској и Немачкој, Јагићева организацијска и педагошка делатност у области словенске филологије оставила је трага и у другим срединама, пре свега у Србији, Бугарској и, делимично, у Русији. Јагићев научни ауторитет имао је изразити утицај на развој славистичких истраживања чешке групе педагога на Универзитету у Прагу, где је успело интегрисање бохемистике и славистике. Од стране чешких слависта још 1899. потекла је иницијатива да се у Прагу сазове међународни конгрес словенских филолога, чија реализација је била планирана за 1901. или 1902. годину. Тај предлог потписали су најзначајнији чешки слависти и бохемисти тог времена (Јан Гебауер, бохемиста и највећи познавалац старочешког, Карел Кадлец, познавалац словенског права, Јан Махал, професор словакиста, Лубор Нидерле, словенски археолог, Јиржи Поливка, професор словенских језика, Јарослав Влчек, професор чешке књижевности, и

Јозеф Зубати, индоевропеиста, етимолог). Тадашња аустријска власт није дозволила одржавање конгреса, али предлог је ипак размотрен на Археолошком конгресу, који се 1899. одржао у Кијеву. То је барем довело до тога да је 1903/04. био организован тзв. Припремни конгрес руских филолога, на коме су учествовали словенски филолози и историчари.

Одмах по завршетку Првог светског рата, после кога је настало неколико нових словенских држава (Краљевина СХС, Чехословачка, Пољска), дошло је прво до дефинисања нових праваца у славистичким истраживањима и појаве настојања да се прецизније обухвати словенска филологија у оквиру друштвених наука. Није заборављена ни чешка иницијатива да се организује међународни славистички конгрес. Заслугом чешких слависта I међународни конгрес словенских филолога одржан је 6–13. октобра 1929. у Прагу у знак сећања на стоту годишњицу смрти оснивача славистике, Јозефа Добровског (1753–1829), а непосредно после обележавања миленијума од смрти првог чешког патрона – Св. Вацлава. Конгрес је одржан под покровитељством првог чехословачког председника, Томаша Гарига Масарика, уз подршку Карловог универзитета и многих других институција, укључујући и тек основани Словенски институт у Прагу. Један од главних организатора Конгреса, поред чешких слависта, био је Словенац Матија Мурко, професор Филозофског факултета Карловог универзитета.

На Конгресу су постављена два главна циља: 1. Целисходна организација великих научних задатака, за чије решење је била потребна сарадња већег броја стручњака и институција на међународном нивоу, и 2. Систематизовати наставу словенских студија на високим и средњим школама. Програм је био подељен на три секције: 1. Књижевноисторијска, 2. Лингвистичка и 3. Педагошко-дидактичка. Даљи развој конгреса у суштини је задржао ову поделу, с том разликом што је после Другог светског рата педагошко-дидактичка тематика замење-

на помоћним гранама славистике и историјом струке. Актуелни београдски Конгрес поново је уврстио дидактичку тематику, чиме се окреће традицији прва два међуратна конгреса.

По броју учесника први конгреси слависта били су мањи. На Првом конгресу је учествовало 70 референата, при чему су биле заступљене све словенске земље, али и слависти из многих других европских земаља (посебно из Немачке, Италије, Француске, Грчке, Румуније, Шведске итд.). Од земаља бивше Југославије на Конгресу су учествовали пре свих Александар Белић из Београда, Стјепан Ившић и Петар Скок из Загреба. Осим слависта из Совјетског Савеза, на Конгресу су активно учествовали и представници руске емиграције, они који су напустили Русију после 1917. Од њих помињемо пре свега Стјепана Куљбакина, професора Београдског универзитета, као и Владимира Мошина и Романа Јакобсона.

Осим уобичајених излагања, за поједине секције била су припремљена проблемска питања која су се тицала методологије славистичких истраживања. Ова питања су учесницима Конгреса била унапред достављена како би било могуће припремити се за дискусију о изабраним темама.

Важан подстрек Конгресу било је излагање Прашког лингвистичког круга, чији чланови су за ову прилику припремили Тезе Прашког лингвистичког круга, које су биле посвећене значајним питањима методологије науке о језику, конкретном раду у области лингвистике и програмским задацима у даљем истраживању словенских језика. Ово настојање је на посебан начин утицало на развој Прашке структуралистичке школе, као и на даље усмерење у наредним деценијама, и то не само у области лингвистичких истраживања, и не само у Европи.

Први конгрес словенских филолога, који је био одржан у Прагу 1929, започео је традицију редовног окупљања слависта из целог света. Иако су се током деценија мењали тематика и филолошки приступи, задржан је основни модел и мисија. На-

жалост, као последица историјских околности, није се реализовао 1939. већ припремљени III међународни конгрес словенских филолога, који је био сазван у Београду. Сјајно организован XVI међународни конгрес слависта, који се ових дана одвија у Београду, без сумње ће бити записан у историју међународне славистике. У име слависта из иностранства желим да се захвалим српским колегама на челу са проф. Бошком Сувајџићем за сав труд који су уложили за припрему досада највећег и сјајно организованог Међународног конгреса слависта. Свим учесницима XVI међународног конгреса слависта желимо успешан и плодан рад.

Карлов университет у Прагу

Проф. др Рајна Драгићевић
Председник Савеза славистичких друштава Србије
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

ПОДРШКА КОНГРЕСУ СА СВИХ СТРАНА

Пред XVI конгрес слависта, највећу светску славистичку манифестацију, која ће се у августу одржати у Београду, корисно је подсетити се неких цртица из историје конгреса које сведоче о томе колику су пажњу словенски народи (и стручњаци, али и грађани словенских земаља) посвећивали овом догађају. Ово је прилика и да нагласимо колико је важно да се настави са неговањем те традиције.

Интерес за окупљање светских слависта постојао је још од самог почетка XX века. Александар Белић, највећи српски лингвиста, жали што до тог окупљања није дошло 1904. године у Петрограду, како је било планирано, и што велики руски слависти, попут Фортунатова, Корша, Шахматова, Флоринског, Собољевског, Веселовског и других, нису имали прилике да на том конгресу направе програм будућих окупљања светских слависта.

Први конгрес слависта одржан је тек 1929. године у Прагу. „Морам још поменути”, пише Белић у свом извештају из Прага, „да су и званични кругови, а исто тако и друштвени, а нарочито професорски – показивали толико пажње овоме конгресу и

толико предусретљивости према његовим члановима – да се јасно осећало да му они дају не уски значај једног научног, макар и словенско-интернационалног састанка већ једне знатне национално-културне манифестације.” Конгрес је отворен свирањем на оргуљама у свечаној Сметаниној сали. Отварању су присуствовале дипломате, градоначелник Прага, представник председника државе, министри и многобројни представници свих значајних институција. У данима Конгреса, гостољубиви домаћини су се побринули за целодневни програм. Уважени гости обилазили су Праг „у нарочито опремљеним за њих аутокарима”. Министар просвете је организовао ручак „у изванредној сали Луцерна”. У просторијама Аутомобилског клуба била је уприличена свечана вечера. Градоначелник Прага се побринуо за свечани ручак у Сметаниној сали „Обецног дома”. Библиотека Народног музеја поставила је изложбу „Јосиф Добровски и његове научне везе”. У част конгресиста у Народном дивадлу приређена је опера Далибора Беджиха Сметане. Организатори су уприличили банкет у историјској сали на Словенском острву. Укључило се чак и француско изасланство, које је приредило доручак за учеснике Конгреса. Учесници су затим отпутовали у Брно, где је им је такође био припремљен топао дочек, а затим су се упутили у Братиславу, „где их је већ на станици очекивао изванредно срдчан дочек представништва вароши Братиславе, универзитетских власти и грађанства”. За госте је уприличен банкет у великој дворани Владине палате, следећег дана и ручак у хотелу „Карлтон”, а затим и чај у „Словачком клубу”. Све се ово догађало на маргинама Конгреса, на коме се расправљало о бројним славистичким питањима и где је донесено неколико значајних одлука. Важно је било то што се видело, како примећује Александар Белић, „да се у различним деловима словенске филологије врши превирање, и то превирање у правцу приближавања словенске филологије новим правцима и новим схватањима савремене науке”.

Посебно снажан утисак из Белићевих записа на аутора ових редова остављају слике грађана Чешке и Словачке, који, на железничким станицама, на путу од Прага до Брна и од Брна до Братиславе, дочекују и поздрављају учеснике Конгреса. Откуд толико гостољубивости и поштовања? Ево шта о томе каже Александар Белић: „Ја бих готово рекао да је конгрес био једна општенародна манифестација. Интересовање које је свугде показивано према овоме састанку и њеним учесницима није могло бити вештачки створено и одржавано. Ја мислим да се то налази у вези са популарношћу славистичких студија код Чехословака, јер су представници националних наука код њих знатно утицали на буђење националне свести и били су каткада и сами једни од првих бораца за народну индивидуалност и народну слободу. Славистика је код њих више него наука у обичном смислу речи; она је у исто време и позив на слободу и заштита од туђинских утицаја. То је она била код Чехословака у прошлости. У садашњости пак, када је Чехословачка постала и слободна и независна, славистика је један од унутрашњих покретача чехословачке самосталности и индивидуалности у културном правцу. То Чехословаци дубоко осећају и ти су њихови осећаји падали у очи сваком ко је учествовао у овим данима конгреса.”

Прошло је 90 година од Конгреса у Прагу, живимо у другачијем свету, па се питамо да ли и грађани Србије препознају значај славистике и србистике за културну самосталност и индивидуалност Србије и да ли ће то показати у августу.

Др Наташа Миланов

Научни сарадник Института за српски језик
Српска академија наука и уметности, Београд
Србија

ЗБОРНИК НЕОДРЖАНОГ КОНГРЕСА У БЕОГРАДУ (1939)

У свету славистике све донедавно била је мало позната чињеница да је у саставу Трећег, неодржаног међународног конгреса слависта у Београду, 1939. године, штампано пет све-зака материјала који су садржавали детаљне резимее реферата учесника Трећег конгреса, као и друге списе који су пратили Конгрес. Захваљујући Ђорђу Живановићу, који је у својој библиотеци сачувао изворне публикации из 1939. године, Славистичко друштво Србије штампало је 2008. године поводом 60-годишњице свог оснивања њихово обједињено репринт-издање. Издање из 2008. посвећено је првом председнику Славистичког друштва, Александру Белићу, који је и руководио припремом Конгреса. Будући да је реч о вредном делу које се тиче значајног славистичког догађаја у свету, овде ћемо га укратко приказати, у нади да ће неке и данас бити инспиративно.

У овом обимном репринт-издању Зборника, које обухвата 814 страница текста, задржани су слова и правопис коришћени и у изворном тексту. У уводном излагању (које је такође део материјала штампаног у овом зборнику), Александар Белић, председник Организационог одбора скупа, истакао је потребу

да словенски научници уједначе свој рад, јер славистичке студије трпе због неравномерног развоја славистике у словенским земљама. Указао је на велики број разнородних тема које су учесници пријавили за Конгрес, а које сведоче о неуједначеном раду у словенској науци о језику и књижевности. И поред неуједначености коју спомиње А. Белић (а која је уобичајен пратилац скупова те величине и у данашњем времену), да се запазити да су теме за Конгрес актуелне и инспиративне и за данашњу славистичку науку, иако су старе готово осамдесет година. Захваљујући својој универзалној природи, ове теме и у данашњем времену побуђују пажњу истраживача.

Зборник садржи теоријске и методолошке теме из историјске лингвистике, историје књижевности, балканистике, фонологије, методике и дидактике словенских језика. Објављени материјал пружа увид у оно што је интересовало слависте тога доба, као и у теме које су биле значајне за славистичку науку о језику и књижевности. На основу седам резолуција штампаних на страницама Зборника сазнајемо које су задатке тридесетих година прошлог века истраживачи поставили: издавање целовитог старословенског речника, затим издавање етимолошког речника словенских језика, као и представљање старих језичких споменика. Међу главним циљевима слависта били су и израда словенске филолошке и лингвистичке библиографије и лингвистичког атласа словенских језика, као и решавање питања организације наставе народног језика и књижевности у средњим школама.

Материјал у Зборнику распоређен је према секцијама у оквиру којих је планирано да се Конгрес одржи. У оквиру Секције за лингвистику слависти су се, између осталог, бавили проблемом одређивања временског опсега прасловенске језичке епохе, као и упоређивањем одлика словенских и других индоевропских језика. Увидом у конгресни материјал запажа се да се једно од најзначајнијих питања које је заокупљало тадашње

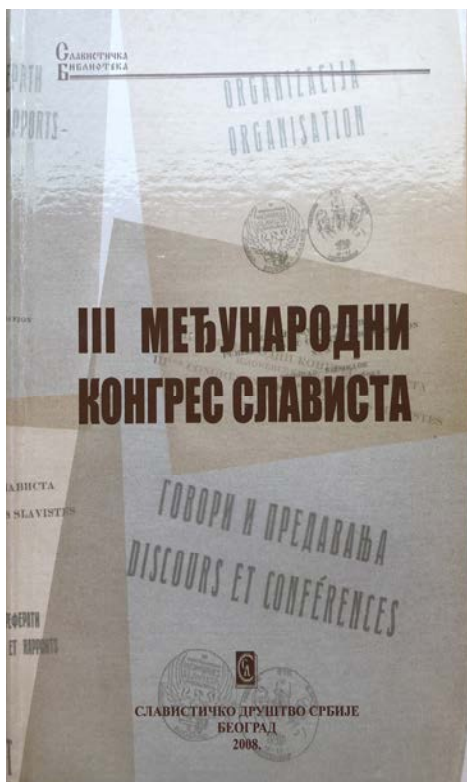
слависте тицало истраживања заједничког претка, прасловенског језика, као и његових особина. Занимљива је и подстицајна била и препорука да се уједначи синтаксичка терминологија словенских језика, како би се стручњаци на скуповима узајамно разумели. Комисија Словенског института у Прагу дала је предлог о превођењу у латиницу ћириличких слова свих језика који за писање користе ово писмо, са списком слова и њихових предложених латиничних еквивалената.

На основу текстова у оквиру *Секције за историју књижевности* запажа се да је у средишту пажње научника тога доба било упоредно испитивање словенских књижевности и проналажење заједничких елемената у целокупном књижевном стварању словенских народа, као и њихов однос према другим, несловенским књижевностима. За српску историју књижевности једно од вреднијих је и разматрање тезе о томе да ли је Вукова песма „Женидба краља Вукашина” настала под утицајем приче о старофранцуском јунаку *Bueves d'Hanstone*, као и оповргавање те тезе.

Међу главним темама *Секције за наставу славистике* је и она која се тиче значаја предавања народног језика и националне књижевности у школама, како би се реформисањем наставе јаче развијала љубав према народном језику и култури. У оквиру питања посвећених настави језика, књижевности и културе словенских народа занимљиво је оно које истиче значај учења другог словенског језика у школи – руског, уместо учења два западноевропска језика, као и питање треба ли учити старословенски језик у средњој школи.

Један од циљева објављивања репринта са неодржаног Трећег међународног конгреса слависта изнео је у предговору приређивач Зборника, професор Богољуб Станковић: „Надајмо се да ће објављивање конгресних материјала неодржаног Трећег међународног славистичког конгреса све њих [славистичку и ширу друштвену јавност] и подсетити, и шире оба-

вестити. А српске слависте још и обавезати не само на размишљање, већ и на залагање да се XVI конгрес (2018) одржи у Београду.” Сведоци смо да се ова жеља професора Станковића остварује.

Припремљени материјал за неодржани Конгрес слависта у Београду 1939. године објавило је 2008. године Славистичко друштво Србије.

Проф. др Збигњев Грењ

Декан Факултета полонистике Варшавског универзитета
Редовни професор на Институту за западну и јужну славистику
Варшавски универзитет
Пољска

ПОЉАЦИ НА МЕЂУНАРОДНИМ СЛАВИСТИЧКИМ КОНГРЕСИМА

У августу ове године одржаће се већ шеснаести по реду Међународни конгрес слависта, овога пута у Београду. За овај конгрес припрема се бројна група пољских слависта. Пољска делегација је на сваком конгресу друга група по величини, одмах иза руске. Заинтересованих за учешће на Конгресу је увек више од броја предвиђених места. Због тога, Славистички комитет Пољске академије наука, који истовремено врши функцију Националног комитета за сарадњу са Међународним комитетом слависта, спроводи прелиминарну квалификацију, с циљем утврђивања састава делегације на Конгресу. Наиме, свима је познато да славистички конгреси, који се одржавају сваких пет година у различитим словенским земљама, представљају најважнији научни састанак у овој области. Учешће на Конгресу јединствена је прилика за стицање слике о тренутном нивоу славистичких истраживања, могућност да се успоставе научни контакти са представницима славистике из удаљених земаља, али и потврде сопствене научне позиције.

Такође, пољски слависти знају да су ови конгреси важни не само за славистичку науку већ и за читаву хуманистику. У то смо се уверили организовањем таквих конгреса у три наврата. До овог тренутка су у Пољској одржана три међународна славистичка конгреса: 1934, 1973. и 1998. године. И сваки пут је то био научни догађај од непроцењиве важности.

Треба нагласити да су то увек били сусрети са великим бројем учесника. На II међународном конгресу слависта 1934. године учествовало је 349 научника. Изложено је више од 200 реферата. Имајући у виду услове пред почетак Другог светског рата, конгрес је окупио бројну групу учесника из словенских и западних земаља. На VII конгресу, одржаном 1973. године, било је чак око 3.000 учесника, из 32 земље, са око 830 реферата, док је око 2.500 људи учествовало у дискусијама. И на крају, на XII конгресу у Кракову 1998. године учествовало је преко 1.000 учесника из 41 земље.

Увек је то био догађај изузетног научног ранга, али и великог друштвено-политичког значаја. Конгреси су приређивани под покровитељством највиших политичких чинилаца. Последњи конгрес у Кракову одржан је под патронатом председника Републике Пољске, Александра Квашњевског. Председник је лично отворио Конгрес.

Научни конгреси представљају једно од најважнијих научних дешавања у оквиру хуманистичких наука. Значајан је већ сам број пријављених реферата, панела, округлих столова и учесника на конгресу. Једнако је важна и научна страна свих ових подухвата. Конгрес представља сумаризацију славистичког знања на светском нивоу, али такође одређује најновије истраживачке трендове у хуманистичким наукама. Управо су на Првом славистичком конгресу у Прагу, у већ историјском наступу Прашке лингвистичке школе, представљене основне претпоставке функционалног структурализма, одређене смернице деловања у области језичке културе, уз напуштање

прекомерног језичког пуризма. На Конгресу у Варшави, 1934. године, дефинисане су перспективе интердисциплинарних истраживања, данас толико популарних у друштвеним наукама. У Варшави 1973. године, важна тачка у програму била су истраживања са пограничја науке о језику и науке о књижевности, као и почеци проучавања полапског језика у славистичким истраживањима. Конгрес у Кракову 1998. године интензивирао је типолошка истраживања словенских језика, као и проучавања емиграција словенских народа и словенских језика ван граница матичних земаља. Нема сумње да ће и Конгрес у Београду отворити нове хоризонте у славистичким истраживањима и светској хуманистици.

Текст са пољског превео доц. др Далибор Соколовић,
Филолошки факултет Универзитета у Београду

II међународни конгрес слависта одржан
је 1934. године у Варшави и Кракову.
XII међународни конгрес слависта одржан
је 1998. године у Кракову.

Универзитет у Варшави

Универзитет у Кракову

Prof. dr hab. Zbigniew Greń

Dziekan Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego
Profesor zwyczajny w Instytucie Sławistyki Zachodniej i Południowej
Uniwersytetu Warszawskiego
Polska

POLACY NA MIĘDZYNARODOWYCH KONGRESACH SŁAWISTÓW

W sierpniu tego roku odbędzie się już XVI Międzynarodowy Kongres Sławistów, tym razem w Belgradzie. Na Kongres ten wybiera się liczna grupa polskich sławistów. Delegacja polska na każdym kongresie stanowi drugą co do liczebności grupę, po grupie rosyjskiej. Chętnych do udziału w Kongresie jest zawsze więcej, niż przydzielony limit miejsc. Dlatego Komitet Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, który pełni jednocześnie rolę Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Międzynarodowym Komitetem Sławistów, przeprowadza kwalifikację wstępną, w celu określenia składu delegacji na Kongres. Wszyscy wiedzą bowiem, że kongresy sławistyczne, odbywające się co 5 lat w kolejnych państwach słowiańskich, stanowią najważniejsze spotkanie naukowe w tej dziedzinie. Udział w kongresach to wyjątkowa okazja do zorientowania się w aktualnym poziomie badań sławistycznych, możliwość nawiązania kontaktów naukowych z przedstawicielami sławistyki z nawet odległych krajów, ale i potwierdzenie własnej pozycji naukowej.

Sławieści polscy wiedzą też, że kongresy te mają znaczenie nie tylko dla uprawianej dziedziny naukowej, ale i dla całej humanisty-

ki. Przekonaliśmy się o tym, organizując trzykrotnie takie kongresy u siebie. W Polsce dotychczas odbyły się trzy międzynarodowe kongresy sławistów: w 1934 roku, w 1973 i w 1998 roku. Za każdym razem było to wydarzenie naukowe o roli nie do przecenienia.

Podkreślić należy, że były to każdorazowo spotkania liczne. W roku 1934, w II międzynarodowym kongresie sławistów udział wzięło 349 naukowców. Wygłoszono ponad 200 referatów. Jak na warunki przed II wojną światową, kongres skupił liczną grupę uczestników z krajów słowiańskich i z krajów zachodnich. W roku 1973, w VII kongresie uczestników było aż ok. 3000, z 32 krajów, wygłoszono ok. 830 referatów, w dyskusjach wzięło udział ok. 2500 osób. I wreszcie w 1998 roku, ponad 1000 uczestników z 41 krajów wzięło udział w XII kongresie, w Krakowie.

Zawsze było to wydarzenie wyjątkowej rangi naukowej, ale i o dużym znaczeniu społeczno-politycznym. Patronowały kongresom najwyższe czynniki polityczne, ostatni kongres, w Krakowie, odbył się pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Aleksandra Kwaśniewskiego. Kongres otworzył osobiście Prezydent.

Kongresy naukowe stanowią jedno z ważniejszych wydarzeń naukowych w obrębie nauk humanistycznych. Istotna jest już sam liczba zgłoszonych referatów, paneli, okrągłych stołów i biorących w kongresie uczestników. Równie ważna jest strona naukowa wszystkich tych przedsięwzięć. Kongres stanowi podsumowanie wiedzy sławistycznej w skali światowej, ale też wyznacza najnowsze trendy badawcze w naukach humanistycznych. To na pierwszym kongresie sławistycznym w Pradze, w historycznym już wystąpieniu Praskiej Szkoły Lingwistycznej, przedstawiono założenia strukturalizmu funkcjonalnego, oraz określono wskazówki dla działań w zakresie kultury języka, rezygnując z nadmiernego puryzmu językowego. Na Kongresie w Warszawie, w 1934 roku zarysowano perspektywy badań interdyscyplinarnych, dziś tak popularnych w naukach humanistyczno-społecznych. W Warszawie, w 1973 roku, ważny punkt stanowiły badania z pogranicza językoznawstwa i literaturoznawstwa,

oraz pojavienie się problematiki języka połabskiego w badaniach slawistycznych. Kongres w Krakowie w 1998 roku zintensyfikował badania typologiczne języków słowiańskich, jak również badania nad emigracjami narodów słowiańskich i językami słowiańskimi poza granicami krajów macierzystych. Bez wątpienia i kongres w Belgradzie otworzy nowe horyzonty w badaniach slawistycznych i w humanistyce światowej.

VII међународни конгрес слависта одржан је
у Варшави 1973. године.

У Москви је у августу 1941. одржан први
свесловенски митинг
(фото-документација „Политике”).

Проф. др Петар Буњак
Секретар Међународног комитета слависта (2013–2018)
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

СЛАВИСТИЧКИ ПОКРЕТ У XX ВЕКУ: ПУТЕВИ И СТРАНПУТИЦЕ I

Упоредо с националним буђењем словенских народа у XIX веку, откривањем фолклора, уобличавањем словенских књижевних језика уз ослонац на народне, па и с романтичарски каналисаним импулсима „словенске узајамности”, настајала је и развијала се посебна наука, а заправо мултидисциплинарна грана хуманистике – славистика. Оци славистике – Јозеф Добровски, Александар Востоков, Павел Јозеф Шафарик, Измаил Срезњевски, Франц Миклошич и др. – фундирали су ову дисциплину као филолошко-историјску, бавећи се проучавањем и коментарисањем споменика, историјским развојем словенских језика, словенским старинама и етногенезом словенских народа, њиховом писменошћу и књижевношћу. Наредно поколење (Аугуст Шлајхер, Ђура Даничић, Александар Потевња, Ватрослав Јагић, Аугуст Лескин, Јан Бодуен де Куртене и др.) уздигло је и учврстило славистику као научну и високошколску дисциплину засновану на поредбеном методу.

Драматичне геополитичке промене после I светског рата донеле су независност и суверенитет двома за славистику не-

обично значајним земљама: Чехословачкој и Пољској. На словенском југу било их је још две – Краљевина СХС (Југославија) и Бугарска. Поред традиционално јаким упоришта славистике у несловенским земљама (Берлин, Лајпциг, Беч, Париз), у свима „версајским” словенским земљама била су врло активна славистичка средишта у националним академијама наука и на универзитетима. Совјетска Русија је после револуције репресијом слависте и укидала академску и научну славистику – као реликт и инструмент ретроградне идеологије царистичког панславизма. Као последица тог великог прогона, многи знаменити руски слависти нашли су се у емиграцији чинећи суштинско појачање у славистичким центрима Европе и Америке.

Знаменити српски лингвиста Александар Белић од почетка је активно и конструктивно учествовао у конституисању међународног славистичког покрета. У припремним материјалима за прашки Конгрес предложио је основне правце будућег рада конгреса и на тај начин, као што ће пракса показати, обележио магистралне правце славистичких истраживања у XX веку. То су његових шест образложених теза: 1) „о синхроничном испитивању појединих словенских језика”, 2) „о испитивању система у словенским језицима”, 3) „о раду на старословенским споменицима”, 4) „о словенској лингвистичкој географији”, 5) „о међусловенском језичком атласу” и 6) „о словенској лингвистичкој библиографији”. Ових шест теза заправо су Белићево славистичко „вјерују” и стубови-носачи његовог концепта славистике.

Раздобље рата и прва послератна деценија донели су, међутим, велики застој, али и дубоку кризу у међународном славистичком покрету, мада се о словенству и славистици говорило много.

За време II светског рата, као једно од пропагандно-политичких оружја у борби против фашизма, разрађена је у Совјетском Савезу идеја свесловенског антифашистичког покрета.

Свесно је промовисана словенска узајамност и солидарност, словенско „борбено братство”, што је, како се ценило, знатно ефикасније будило патриотска осећања од идеолошке „линије” пролетерског интернационализма. С тим је циљем у августу 1941. године у Москви одржан први свесловенски митинг, на којем је основан Свесловенски комитет. Била је то друштвена организација најнепосредније подређена Централном комитету СКП(б) и Совинформбироу.

„Словенска” иницијатива, иза које је стајао Президијум ЦК СКП(б) и лично Стаљин, током II светског рата и у првим поратним годинама стекла је доста широку подршку, поготово после успостављања режима народне демократије у словенским земљама које су се све нашле у совјетској сфери утицаја.

У документима и пропаганди из тога времена говорило се о „новом словенском покрету”. При томе се његови циљеви нису нарочито крили: хегемонија Совјетског Савеза у словенском свету, односно „комунизација” и „совјетизација” словенских држава народне демократије, као и примена – од пропаганде до политичке, друштвене и научне праксе – „једино истинитог учења Маркса–Енгелса–Лењина–Стаљина”.

У лето 1945. у Москви је боравила делегација САНУ.

Проф. др Петар Буњак
Секретар Међународног комитета слависта (2013–2018)
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

СЛАВИСТИЧКИ ПОКРЕТ У XX ВЕКУ: ПУТЕВИ И СТРАНПУТИЦЕ II

У свим словенским земљама, али и једном броју несловенских, организовани су тако национални словенски комитети. Исто је било и с Југославијом: према директивама „одозго” основан је још пре ослобођења земље Словенски комитет Југославије – 14. јануара 1945. На челу му је спочетка био Јеврем Недељковић, а касније је на његово место дошао Стеван Јаковљевић, у то време постављени ректор Београдског универзитета, док је функцију генералног секретара обављао Радован Лалић. Овај комитет, по угледу на совјетски, имао је карактер пропагандне организације. Орган му је био месечни часопис *Словенско братство* (1947–1949).

На тај је начин, дакле, и Југославија укључена у „нови словенски покрет”, а у њему су, силом прилика, учествовали наши интелектуалци, па и слависти од великог угледа.

У лето 1945. у Москви је боравила делегација САНУ (председник Александар Белић и академици Синиша Станковић и Јеврем Недељковић, тада председник Словенског комите-

та Југославије) и званично поднела кандидатуру Београда за одржавање свесловенског конгреса 1946, која је и прихваћена.

У јулу 1946. утврђена је тематика конгреса и термин његовог одржавања – 8. децембра 1946. Припреме су текле под строгим идеолошким надзором у свим словенским комитетима, а главну реч водио је, разумљиво, „центар”. Одређена су три основна питања, као и главни референти: 1) словенски народи у борби за мир (министар без портфеља у влади ФНРЈ – Милован Ђилас); 2) допринос словенских народа светској култури (академик Борис Дмитријевич Греков); 3) нови словенски покрет и задаци словенских организација (генерал-лајтнант Александар Семјонович Гундоров, председник Свесловенског комитета и уједно главни извршни ауторитет у читавом том „новом словенском покрету”).

Конгрес је одржан од 8. до 11. децембра 1946. у Београду и протекао је сасвим у складу с тврдо задатим смерницама и циљевима совјетске делегације.

О самом току конгреса, учесницима, изнетим идејама и ставовима детаљно се писало у историјској литератури, те ће овде бити речи само о најбитнијем.

У оквиру друге теме конгреса, о доприносу словенских народа светској култури, говорио је и Александар Белић у својству једнога од Грековљевих кореферената.

Као куриозитет навешћемо главну идеологему ове теме, коју је формулисао економиста Александар Алексејевич Вознесенски, тадашњи ректор Лењинградског универзитета: „Словенска култура, национална по форми, истовремено је дубоко народна, хуманистичка и општељудска по садржају. Врхунац развоја тих њених особина и највећи допринос Словена светској култури јесте учење Лењина–Стаљина које је открило законе развоја људског друштва [...] и омогућило народима да сами стварају своју историју.”

На конгресу је, у духу организационог уобличавања новог словенског покрета – више ради координације рада националних комитета неголи стварног руковођења покретом – основан Свесловенски комитет са седиштем у Београду, на челу с Божидаром Масларићем. На тај начин престао је да постоји Свесловенски комитет утемељен 1941. у Москви: преименован је у Словенски комитет СССР, и даље предвођен Гундоровим. Није тешко, међутим, претпоставити да је главну реч поново водио „центар”.

У архивској грађи сачуван је рукопис Гундоровљевог извештаја о конгресу, намењен по свој прилици новом утицајном идеологу у апарату ЦК СКП(б) Михаилу Андрејевичу Суслову, где се, поред осталог, каже: „Конгрес и нарочито обилазак земље, где смо видели стотине хиљада људи, показали су да сви: радници, сељаци, интелигенција врло добро знају да њихова независност, демократске тековине и читава будућност зависе од пријатељства са Совјетским савезом. Отуд проистиче толика љубав према совјетском народу и другу Стаљину. [...] Сви учесници конгреса постали су *загрижени слависти*” (курзив – П. Б.).

Од резолуција донетих на београдском конгресу за нас је свакако најзначајнија она о хитном организовању *научног конгреса слависта*.

Године 1955. године одржан је
Београдски међународни славистички састанак.

Проф. др Петар Буњак
Секретар Међународног комитета слависта (2013–2018)
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

СЛАВИСТИЧКИ ПОКРЕТ У XX ВЕКУ: ПУТЕВИ И СТРАНПУТИЦЕ III

Током припрема у Словенском комитету СССР под будним оком идеолошког апарата ЦК СКП(б) термин конгреса одлагао се више пута, да би се напoкoн од идеје сасвим одустало. Првoбитно планиран у октобру/новембру 1947, одложен је најпре за 15. април 1948, а затим за 18. јуни 1948, да би почетком јуна био одложен још једном – заувек...

Организатори конгреса били су Општесловенски комитет са седиштем у Београду, Академија наука СССР и њен новоосновани Институт за славистику (Институт славяноведения). Из Општесловенског комитета дириговало се припремама националних комитета, а све време се тематиком и организацијом конгреса заправо бавила врхушка ЦК СКП(б). Занимљиво је да се у припрему конгреса у једном тренутку врло активно умешао чак и идеолог најтврђе линије – Андреј Александрович Жданов.

Из сачуваног стенограма саветовања које је ради припрема конгреса организовао Словенски комитет СССР може се сазнати много тога. Посебно је индикативан став који је 5.

априла 1947. на том саветовању изнео већ спомињани економиста А. А. Вознесенски, потпредседник Општесловенског комитета: „Желимо да приредимо састанак научника словенских и, може бити, несловенских земаља не само из уско академског интереса [...] желели бисмо – и то је природно – да извршимо наш идејни утицај на научнике других земаља. Наша идеологија и методологија најнапреднија је на свету.”

На предлог Вознесенског, сачињена је и структура секција, као и њихова хијерархија по важности: 1) филозофска, 2) историјска, 3) економска, 4) филолошка, 5) правна, 6) географска и геолошка (sic!), 7) етнографска.

Изненадно одлагање практично већ сазваног и организованог конгреса 4. јуна 1948. године уједно је почетак краја читавог пројекта „новог словенског покрета”, изазваног затезањем односа комунистичких партија окупљених око СКП(б) са КПЈ. Резолуција Информбироа и политичка конфронтација на релацији Москва–Београд ставиле су крст на словенску политику Совјетског Савеза. Совјетски идеолози убрзо су се поново вратили концепту пролетерског интернационализма, а словенски комитети у земљама-сателитима гасили су се један за другим. Свесловенски комитет на челу с Масларићем престао је с радом одмах 1948, а Словенски комитет Југославије укинут је 1949.

О околностима организовања московског конгреса морао је бити подробно обавештен и Александар Белић. Такође му је морало бити јасно да се у визури „једино правилног учења” његова концепција славистике као словенске филологије неповратно маргинализује и отворено разграђује. Због тога је већ тада, крајем јуна 1948 – на темељима добрих традиција српске и светске славистике XIX и XX века, а у духу свог схватања ове дисциплине као словенске филологије – основао научно и струковно удружење српских слависта: Славистичко друштво Србије, које ове године слави свој 70-годишњи јубилеј.

Већ прве назнаке „отопљавања” после Стаљинове смрти 1953. подгрејале су и наде да се међународни славистички покрет ипак може обновити. У октобру 1954. одржана је југословенска конференција славистичких катедара, на којој је одлучено да се наредне године у Београду сазове међународни састанак слависта. Формиран је организациони одбор, а за председника изабран – Александар Белић.

Тако је, уз једнодушан одзив релевантних научника-слависта словенских и несловенских земаља, у Београду од 15. до 21. септембра 1955, равно 16 година после отказаног београдског конгреса, одржан Београдски међународни славистички састанак, који је имао искључиво радни карактер. Ако је на њему и било нечег манифестативног, онда је то била *манифестација континуитета*. Међународни славистички покрет је, наизглед без великих амбиција, обновљен, а одлуке донете на Београдском састанку дале су му облик који је, уз нужне иновације, задржао до данас. Неодржаном III конгресу у Београду 1939, тиме и главном организатору – Белићу, одато је симболично признање: задржао је свој редни број, па је договорено да се IV одржи 1958. године у Москви. Основан је Међународни одбор (комитет) слависта као координационо тело које ће обједињавати националне комитете у земљама где се негује ова дисциплина.

Од IV конгреса у Москви надаље међународни славистички конгреси одржавали су се редовно на пет година, а 2018. поново долази на ред Белићев Београд.

Континуитет који је с великим напором успостављен и који се одржава упркос сталним спољним изазовима не значи, међутим, да је међународни славистички покрет имун на унутрашње кризе. Крајем XX века читава ова дисциплина нашла се у дубокој методолошкој кризи која је погодила најширу област хуманистике. Делећи судбину хуманистичких наука и токова њене „обнове”, славистика је на почетку XXI века почела да

напушта строго филолошке оквире и, тешко, готово сизифовски, започела транзицију ка културологији и најшире схваћеној ареалологији. На срећу, данас међу научницима-славистима ипак нема „загрижених”, (Гундоров), а славистика у својој најновијој транзицији ипак није доспела до – геологије!

Академик Александар А. Лукашанец
Председник Белоруског комитета слависта
Председник Међународног комитета слависта (2008–2013)
Белоруска академија наука, Минск
Белорусија

ПОСЛЕДЊИ СЛАВИСТИЧКИ КОНГРЕС И ПРАВЦИ РАЗВОЈА СЛАВИСТИКЕ

XV међународни конгрес слависта, најзначајнији међународни научни славистички скуп, 2013. године био је одржан у Минску (Република Белорусија), у периоду од 20. до 27. августа. Конгрес је био одржаван у Републици Белорусији по први пут, што је наишло на снажну и позитивну реакцију како у самој Белорусији, тако и ван ње. За осамдесет пет година постојања међународних конгреса слависта ово је био трећи по реду конгрес који се одржава на источнословенским просторима и једини који је одржан у источнословенској држави после распада Совјетског Савеза.

У складу са утврђеним квотама, примљено је нешто више од 800 пријава за учешће на овом конгресу, а у Минск је дошло више од 500 слависта из 34 земље света: Аустрије, Бугарске, Белорусије, Белгије, Босне и Херцеговине, Мађарске, Велике Британије, Немачке, САД, Израела, Шпаније, Италије, Казахстана, Канаде, Литваније, Македоније, Норвешке, Холандије, Пољске, Русије, Румуније, Србије, Словачке, Словеније, Украјине, Финске,

Француске, Хрватске, Црне Горе, Чешке, Швајцарске, Шведске, Естоније и Јапана.

Конгрес у Минску показао је следеће: у XXI веку славистика и даље чува свој значај као самостална грана међу друштвеним наукама; у свету јача интересовање за језике, књижевност и културу словенских народа; многи традиционални проблеми у славистици остају актуелни и формирају се нови правци у овој области друштвених дисциплина; неопходно је очувати и јачати словенску самобитност, као и међународну научну сарадњу слависта; међународни конгреси и даље чине најважнији ослонац и фактор даљег развоја славистике у свету и детерминишу њене основне правце.

Тематика и програм XV међународног конгреса слависта у Минску посведочили су: а) ширење географске разноликости учесника међународних славистичких скупова; б) промену социјално-политичких услова постојања словенских народа и држава, што је слависте из целог света суочило са новим проблемима и задацима; в) значај традиције у науци и неопходност одржавања међународних конгреса слависта у XXI веку; г) неопходност усавршавања и оптимизације облика и формата одржавања међународних конгреса слависта у складу са новим условима.

За Републику Белорусију XV међународни конгрес слависта, без сваке сумње, представља научни догађај од општег државног и националног значаја. Као прво, он је доказао да Белорусија заузима важно место у заједници словенских држава и народа, да белоруски језик, књижевност и култура чине неотуђиви део словенског и европског културног простора, да се савремена белорусистика и белоруска славистика развијају у складу са основним правцима славистике у свету, те да међународна научна заједница препознаје успехе белоруске славистике и друштвених наука.

Као друго, Конгрес је дао Белорусији могућност да се светској научној заједници представи као словенска држава са самобитном културом и историјом, да потврди да је белоруски језик засебан словенски језик са вишевековном писменом традицијом и богатим књижевним и писменим наслеђем, као и то да Белорусија и белоруски народ имају јединствено историјско искуство коегзистенције са словенским језицима, књижевностима и културама и активне везе са несловенским језицима, књижевностима и културама.

Као треће, страни учесници и гости Конгреса имали су прилику да се лично упознају и објективно сагледају савремену Белорусију, њену историју, културу, архитектуру и народну традицију.

Као четврто, одржавање Конгреса слависта у Минску јесте потврда међународног признавања високог нивоа развоја друштвених наука у Белорусији, међу њима и славистике. Конгрес је допринео даљем ширењу истраживачке делатности, као и јачању међународне научне сарадње.

Напослетку, Белорусија се на овај начин придружила заједници словенских држава у којима су били одржани овакви ауторитативни међународни славистички скупови, што у великој мери доприноси побољшању међународног угледа наше земље у савременом свету.

Текст са руског превели Јована Вучак и Александар Лазић,
студенти Катедре за славистику
Филолошког факултета Универзитета у Београду

Свечано отварање XV међународног конгреса слависта
у Минску 2013. године.

Академик Александр А. Лукашанец
Председатель Белорусского комитета славистов
Председатель Международного комитета славистов (2008–2013)
Белоруссия

XV МЕЖДУНАРОДНЫЙ СЪЕЗД СЛАВИСТОВ (Минск, Беларусь, 20 – 27 августа 2013 года)

XV Международный съезд славистов – крупнейший международный научный славистический форум состоялся 20 – 27 августа 2013 года в Минске (Республика Беларусь). В Республике Беларусь съезд славистов проводился впервые и получил широкий положительный резонанс как в Беларуси, так и за ее пределами. За всю 85-летнюю историю проведения международных съездов славистов это третий съезд на восточнославянском пространстве и единственный съезд, проведенный в восточнославянской стране после распада СССР.

В соответствии с установленными квотами участия в съезде было подано около 800 заявок на участие в этом съезде, реально в работе Минского съезда славистов приняли участие более 500 ученых-славистов из 34 стран мира: Австрии, Болгарии, Беларуси, Бельгии, Боснии и Герцеговины, Венгрии, Великобритании, Германии, США, Израиля, Испании, Италии, Казахстана, Канады, Литвы, Македонии, Норвегии, Нидерландов, Польши, России, Румынии, Сербии, Словакии, Словении, Украины, Финляндии, Франции, Хорватии, Черногории, Чехии, Швейцарии, Швеции, Эстонии, Японии.

Общеславянское и международное значение съезда заключается в том, что он подтвердил, что и в XXI веке славистика сохраняет свое значение как самостоятельное ответвление гуманитарной науки; что в мире усиливается интерес к языкам, литературам и культурам славянских народов; что сохраняют актуальность многие традиционные проблемы славистики и формируются новые направления в этой области гуманитарного знания; что существует необходимость сохранения и поддержания славянской идентичности, а также усиления славянского международного научного сотрудничества; что международные съезды славистов остаются важнейшим фактором поддержания и развития славистики в мире, определяют ее основные направления.

Тематика и программа XV Международного съезда славистов в Минске засвидетельствовали: а) расширение географии участников этих международных славистических форумов; б) изменение социально-политических условий существования славянских народов и государств, что ставит перед славистами мира новые проблемы и задачи; в) важность научных традиций и необходимость проведения международных съездов славистов в XXI веке; г) необходимость совершенствовать и оптимизировать в новых условиях формы и формат проведения международных съездов славистов.

Для Республики Беларусь XV Международный съезд славистов стал, безусловно, научным событием общегосударственной и общенациональной важности. Во-первых, он подтвердил, что Беларусь занимает достойное место в сообществе славянских государств и народов, что белорусский язык, литература и культура являются неотъемлемой частью славянского и европейского культурного пространства, что современные белорусистика и белорусская славистика развиваются в контексте основных направлений мировой славистики, что достижения белорусской славистики и гумани-

тарной науки в целом признаются международным научным сообществом.

Во-вторых, съезд позволил продемонстрировать мировому научному сообществу, что Беларусь – это славянская страна со своей самобытной культурой и историей; что белорусский язык – это отдельный оригинальный славянский язык с древней письменной традицией и богатым литературно-письменным наследием; что Беларусь и белорусский народ имеют уникальный исторический опыт сосуществования славянских языков, литератур и культур и их взаимодействия с неславянскими языками, литературами и культурами и т.д.

В-третьих, зарубежные участники и гости съезда смогли воочию познакомиться и по достоинству оценить современную Беларусь, ее историю, культуру, архитектуру и народные традиции.

В-четвертых, проведение съезда славистов в Минске, безусловно, является фактом международного признания высокого уровня белорусской гуманитарной науки в целом и славистики в частности и способствует расширению исследований в этом направлении, а также расширению и укреплению международного научного сотрудничества.

Наконец, в-четвертых, Беларусь вступила в клуб (сообщество) славянских стран, в которых проходили такие авторитетные международные научные славистические форумы, что в немалой степени способствует повышению международного престижа нашей страны в современном мире.

XIV међународни конгрес слависта
одржан је у Охриду 2008. године.

II поглавље:

Словенски народи и словенство

Лужичкосрпска застава

Др Јана Шолчина
Српски институт, Будишин
Немачка

И ЛУЖИЧКИ СРБИ НА КОНГРЕСУ СЛАВИСТА У БЕОГРАДУ

На Конгресу слависта у августу ове године у Београду биће присутни и лужичкосрпски научници, сорабисти, и држаће предавања на горњолужичкосрпском и доњолужичкосрпском језику.

Живе у Немачкој, имају немачко држављанство, немачке личне карте и пасоше – али нису Немци. На југоистоку Немачке, на простору који се граничи са Пољском и Чешком, живе Лужички Срби – народ са властитим језиком и културом. Лужички Срби су већ вековима овде домаће становништво, говоре словенским језиком, негују сопствене обичаје и традицију, а имају и званично признату заставу и националну химну.

Лужички Срби су у Немачкој признати као национална мањина. Имају подршку савезне владе, али и подршку покрајина у којима су традиционално настањени. Поред тога, уживају посебну заштиту утврђену Оквирном конвенцијом Савета Европе за заштиту националних мањина, као и Европском повељом о регионалним и мањинским језицима.

Лужичкосрпски народ. Лужички Срби су пореклом словенска племена са подручја североисточно од Карпата. Дошли су пре тачно 1.500 година на простор између Балтичког мора и Рудне горе. У Горњој и Доњој Лужици овај народ је током

векова успео делимично да очува и развије своју културну јединственост – угрожену, додуше, између осталог, политиком Националсоцијалиста у Трећем рајху. Лужички Срби (горњолужичкосрпски *Сербја*, доњолужичкосрпски *Серби*) деле се на Горњолужичке Србе, настањене у саксонској Горњој Лужици, и Доњолужичке Србе (Венди), настањене у Доњој Лужици у Бранденбургу. Ова два народа разликују се како језички, тако и културно. Према тренутним проценама, постоји око педесет до шездесет хиљада припадника лужичкосрпског народа, од чега две трећине живе у Слободној Држави Саксонији, а једна трећина у покрајини Бранденбург. Поред назива Лужички Срби, службено је, пре свега у Бранденбургу, у употреби и назив „Венди”, пореклом од римских историчара, који су непозната племена са Истока означавали именом „Венети”.

Лужичкосрпски језици. Лужичкосрпски припада породици словенских језика и посебно је сродан са пољским, чешким и словачким. Постоје два лужичкосрпска језика: горњолужичкосрпски (са око двадесет до двадесет пет хиљада говорника) и доњолужичкосрпски (са до пет хиљада говорника). Угроженији је доњолужичкосрпски, ком прети изумирање.

У областима које у Саксонији и Бранденбургу насељавају Лужички Срби постоји неколико билингвалних обданишта, у којима тренутно око 1.300 деце, поред немачког, учи и лужичкосрпски језик. Овде се већ двадесет година успешно спроводи пројекат ревитализације под називом „Витај”. Поред тога, у двојезичним школама – како основним, тако и у средњим стручним школама и гимназијама – око четири хиљаде деце тренутно учи немачки и лужичкосрпски. Горњолужичкосрпски и доњолужичкосрпски се предају као страни језици или у форми билингвалне наставе.

Лужичкосрпски медији и институције. На горњолужичкосрпском језику се издају дневне новине *Сербске Новине* (Лужичкосрпске новине), а на доњолужичкосрпском језику не-

дељне новине *Нови Цасњик* (*Нове новине*). Месечни културни часопис *Росхлад* (*Преглед*) садржи чланке како на горњо-, тако и на доњолужичкосрпском језику.

Савез Лужичких Срба са седиштем у Бауцену назива се „Домовина”. То је политичко независни кровни савез лужичкосрпских удружења. Он обухвата неколико регионалних удружења, бројна стручна удружења културног, језичког, пословног или религиозног карактера и заступа интересе Лужичких Срба у политици, држави и јавности. На пример, научно удружење „Маћица Сербска”, које ради под покровитељством „Домовине”, одржава контакте са словенским суседима.

Фондација за лужичкосрпски народ омогућава Лужичким Србима у највећој мери самостално обликовање сопствених интереса и финансира се од стране Савезне Републике Немачке, Слободне Државе Саксоније и покрајине Бранденбург. Ова фондација финансира лужичкосрпске институције, као на пример Лужичкосрпски национални ансамбл, Немачко-лужичкосрпско народно позориште, Лужичкосрпски музеј у Бауцену, Вендски музеј у Котбусу и издаваштво „Домовина”, које штампа лужичкосрпске књиге, новине и часописе, као и Лужичкосрпски институт, посвећен научном истраживању лужичкосрпског језика, историје, уметности и културе.

Лужичкосрпски обичаји. У животу Лужичких Срба неговање обичаја има посебну вредност. Многи лужичкосрпски обичаји су по свом пореклу уско везани за црквене празнике и поштују се и данас. Лужичкосрпска народна ношња још увек се повремено носи поводом црквених и световних празника, приликом недељног одласка у цркву и на породичним слављима. Многа удружења и културне групе негују традиције лужичкосрпског народа.

Текст са немачког превела Данијела Врањеш,
студенткиња Катедре за германистику
Филолошког факултета Универзитета у Београду

Двојезични немачко-лужичкосрпски саобраћајни знак

Лужичкосрпско венчање у традиционалној народној ношњи
(фото: Serbski institut/Sorbisches Institut, Bautzen/Budyšin)

Dr Jana Schulz (Jana Šolćina)
Sorbisches Institut (Serbski institut)
Bautzen
Deutschland

DIE LAUSITZER SORBEN AUCH AUF DEM SLAWISTISCHENKONGRESS IN BELGRAD

Auch auf dem Slawistenkongress 2018 in Belgrad werden sorbische Wissenschaftler – Sorabisten – vertreten sein und Vorträge in ober- und niedersorbischer Sprache anbieten.

DIE SORBEN – EINE SLAWISCHE MINDERHEIT IN DEUTSCHLAND. Sie leben in Deutschland, haben die deutsche Staatsangehörigkeit sowie deutsche Ausweise und Reisepässe – aber sie sind keine Deutschen. Im Südosten Deutschlands, im Grenzgebiet zu Polen und Tschechien lebt das Volk der Sorben – mit eigener Sprache und Kultur. Die Sorben sind hier seit Jahrhunderten traditionell heimisch, sie sprechen eine slawische Sprache, pflegen eigene Bräuche und Traditionen und haben auch eine offiziell anerkannte Flagge sowie Nationalhymne.

Die Sorben sind in Deutschland als nationale Minderheit anerkannt. Sie werden von der Bundesregierung, aber auch von den Bundesländern, in denen sie traditionell ansässig sind, gefördert. Zudem stehen sie unter dem besonderen Schutz des Rahmenabkommens des Europarats zum Schutz nationaler Minderheiten sowie der Europäischen Charta der Regional- oder Minderheitensprachen.

SORBISCHES VOLK. Das Volk der Sorben, ursprünglich slawische Stämme aus dem Gebiet nordöstlich der Karpaten, kam vor rund 1.500 Jahren in das Gebiet zwischen Ostsee und Erzgebirge. In der Ober- und Niederlausitz konnte es seine kulturelle Eigenart über die Jahrhunderte zum Teil bewahren und entwickeln – unterbrochen unter anderem durch die Politik der Nationalsozialisten im Dritten Reich.

Die Sorben (obersorbisch *Serbja*, niedersorbisch *Serby*) sind eine westslawische Ethnie, die vorwiegend in der Lausitz im östlichen Deutschland lebt. Zu ihr gehören die Obersorben in der sächsischen Oberlausitz und die Niedersorben/Wenden in der Niederlausitz in Brandenburg, die sich sprachlich und kulturell unterscheiden. Aktuelle Schätzungen gehen von insgesamt 50.000-60.000 bewußten Angehörigen des sorbischen Volkes aus, wovon zwei Drittel im Freistaat Sachsen und ein Drittel Land Brandenburg leben. Neben der Bezeichnung Sorben wird vor allem in Brandenburg auch der ältere Begriff „Wenden“ offiziell verwendet, der auf römische Geschichtsschreiber zurückgeht, welche die unbekannten Stämme im Osten mit dem Begriff „Veneti“ bezeichneten.

DIE SORBISCHEN SPRACHEN. Das Sorbische gehört zur Familie der slawischen Sprachen und ist besonders mit dem Polnischen, Tschechischen und Slowakischen verwandt. Es gibt zwei sorbische Sprachen: Obersorbisch (mit etwa 20.000-25.000 aktiven Sprechern) und Niedersorbisch (mit bis zu 5.000 Sprechern). Vor allem das Niedersorbische ist vom Aussterben bedroht.

Im sorbischen Siedlungsgebiet in Sachsen und Brandenburg gibt es mehrere bilinguale Kindertagesstätten, in denen gegenwärtig etwa 1.300 Kinder neben dem Deutschen auch die sorbische Sprache erwerben. Hier wird seit ca. 20 Jahren das Revitalisierungsprojekt mit dem Namen „Witaj“ erfolgreich umgesetzt. Auch in zweisprachigen Schulen – von der Grundschule bis hin zum Gymnasium – lernen gegenwärtig etwa 4.000 Schüler Deutsch und Sorbisch. Die ober- bzw. niedersorbische Sprache wird ent-

weder in Form von bilinguaalem Fachunterricht oder als Fremdsprache unterrichtet.

SORBISCHE MEDIEN UND INSTITUTIONEN. In obersorbischer Sprache erscheint etwa die Tageszeitung „Serbske Nowiny“ (Sorbische Zeitung), in niedersorbischer Sprache die Wochenzeitung „Nowy Casnik“ (Neue Zeitung). Die monatlich erscheinende Kulturzeitschrift „Rozhlad“ (Umschau) enthält Artikel sowohl in obersorbischer als auch in niedersorbischer Sprache.

Die Domowina – der Bund Lausitzer Sorben mit Sitz in Bautzen – ist der politisch unabhängige Dachverband sorbischer Vereinigungen. Er umfasst mehrere Regionalvereinigungen, zahlreiche Fachverbände kultureller, sprachlicher, beruflicher oder religiöser Ausrichtung und vertritt die Interessen der Sorben gegenüber Politik, Staat und Öffentlichkeit. Beispielsweise unterhält die unter dem Dach der Domowina arbeitende Wissenschaftsvereinigung „Maćica Serbska“ internationale Kontakte zu den slawischen Nachbarn.

Die Stiftung für das sorbische Volk ermöglicht den Sorben eine weitgehend selbstbestimmte Gestaltung eigener Belange und wird durch den Bund, den Freistaat Sachsen und das Land Brandenburg gefördert. Die Stiftung finanziert sorbische Institutionen, wie z.B. das Sorbische National-Ensemble, das Deutsch-Sorbische Volkstheater, das Sorbische Museum Bautzen sowie das Wendische Museum Cottbus, den Domowina-Verlag, in dem sorbische Bücher, Zeitungen und Zeitschriften herausgegeben werden oder auch das Sorbische Institut, das sich der wissenschaftlichen Erforschung der sorbischen Sprache, Geschichte, Kunst und Kultur widmet.

SORBISCHE BRÄUCHE. Im sorbischen Leben hat die Brauchtumspflege einen besonderen Stellenwert. Viele sorbische Traditionen sind nach ihrer Herkunft eng an den Jahreskreis der kirchlichen Feiertage gebunden und werden noch heute gepflegt. Sorbische Trachten werden teilweise noch an Feiertagen, bei kirchlichen Festen, dem sonntäglichen Kirchgang und Familienfeiern getragen.

Zahlreiche Vereine und Kulturgruppen pflegen die kulturellen Traditionen des sorbischen Volkes.

Zweisprachige deutsch-sorbische Beschilderung dwurěčne němsko-serbske pomjenowanja

Taufe in sorbischer Tracht

(alle Fotos: Serbski institut/Sorbisches Institut, Bautzen/Budyšin)

Др Драган Хамовић

Виши научни сарадник Института за књижевност и уметност, Београд
Србија

СЛОВЕНСТВО СРПСКИХ ПЕСНИКА

Изузев кратког периода око револуционарне 1848. године словенска самосвест у српској поезији добија на замаху након Првог светског рата и уједињења у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Српски авангардисти, и не само они, постављају захтев за отклоном од готових западних модела и заснивањем самосвојне (југо)словенске културе, с покушајима да се засебне националне књижевности и обједине. У подлози таквих тежњи леже идеје о словенском месијанизму, однеговане у окриљу руске критичке мисли о Европи и Шпенглерове визије зала-ска западне културе. Актуелни импулс давала им је и теорија евроазијства лингвисте Николаја Трубецкоја, који је, с поче-тка двадесетих, у емиграцији, негирао постојање јединствене словенске културе. Сматрао је да су словенски народи разви-ли особене психичке типове, те се, у руском случају, залагао за *евроазијску* културу, а указивао је и на *балканску* културу – у случају словенског Југа.

Станислав Винавер у програмској књизи *Громобран све-мира* (1921) налази дубинске аналогije између револуционар-ног преврата у друштву и уметности и руске народне стихије оличене у музици Скрјабина. Растко Петровић уводи старосло-венске претке, екстатичне и виталне, путнике и скитаче као што

је и он сам, али и бурлескне ликове из словенског пантеона. Милош Црњански, у лирици, па у роману *Сеобе* (1929), обликује историјски архетип словенског војника најамника, без отаџбине, који крвари Европом за туђ рачун. У „зенистичком” авангардном програму Љубомира Мицића, те у манифестима и поезији Рада Драинца, антизападњачки став и концепт најпре југословенског, па онда балканског месијанизма, остављају видног трага у залагању за нову и животворну, свечовечанску културу коју ће извојевати Словени, поглавито Срби на јужној словенској грани.

Будући да је авангарда откривала садржаје колективних почетака сачуване у дубинама свести модерног појединца, освешћени знакови прошлости постају значајна тематско-симболичка упоришта. Искрсавају архетипски симболи, који добијају на значају у српској поезији након Другог светског рата. Живо словенско почело Васко Попа оличава симболима *вука* и *липе*, које укршта с другим, историјским фигурама и топосима, па такви словенски и српски симболи задобијају централно место у овом помно склапаном поетском универзуму. Миодраг Павловић се пак фокусира на драму преласка из словенске усмености у писменост, из паганства у хришћанство, да би касније усмерио пажњу на шире балканско наслеђе, у којем се, осим словенског, преплићу и други слојеви. На томе трагу креће се и Љубомир Симовић, који садржаје старе српске митологије и хришћанског предања уграђује у животне ситуације завичајног света западне Србије. Наслојено балканство и овде односи превагу над подразумеваним словенством.

Десанка Максимовић, у поратно доба, обраћа се ликовима оборених словенских богова, с којима може непосредније да општи будући да су они, према Чајкановићевој реконструкцији старе српске религије, заправо обоготворени преци. На друкчији начин словенску самосвест испољава Стеван Раичковић, лиричар који је иначе избегавао историјске и културне

асоцијације. У сонету „На Невском проспекту” сведочи сржну припадност словенском пореклу, што је програмски изразио окупљајући песнике словенских језика у избор *Словенске риме* (1976), у чијем уводу доводи у паралелу свечани тренутак свог писања с давнашњим часом кад је Константин (Ћирило) записао прву реченицу разумљиву свима Словенима. *Искони бе слово*. Кобно раздвојени историјом, геополитиком и географијом, Словени, у свести песника, остају сједињени у иском писмености. А исон јесте у делокругу поезије.

III поглавље:

Развој славистике

Проф. др Данко Шипка
Шеф Одсека за германистику, славистику и румунистику
Државни универзитет у Аризони
Сједињене Америчке Државе

ИМА ЛИ СЛАВИСТИКЕ ВАН СЛОВЕНСКИХ ЗЕМАЉА?

Скоро да и нема, а могло би да је буде илити о лексичком преплитању језика, културе и идентитета као славистичкој сламци спаса.

Деветнаестовјековно праскозорје лингвистичке славистике носи неизбрисив печат посленика из несловенских земаља – Бругмана, Шлајхера, Мејеа, Вајана и многих других. Словенска филологија у несловенским земљама, како лингвистичка тако и књижевноисторијска, наставила је да штедро приноси овој дисциплини током доброг дијела минулог стољећа. А онда, у посљедњих тридесетак година, свједочимо процесу растакања несловенске славистике на лингвистику и упореднокњижевна истраживања, обоје на материјалу словенских језика и култура. Тако онда имамо унеколико схизофрену ситуацију да у несловенским земљама постоје славистички одсјеци, организације и часописи, а научноистраживачки рад није славистички него општелингвистички, односно упореднокњижевни.

Два су могућа излаза из овог раскола – или да се речени одсјеци и организације распусте или да се истраживачки рад, макар дјеломично, врати у славистичку матицу. Ја се залажем

за ово потоње. Темељно питање на том путу повратка гласи: шта је карактеристично за словенске језичке културе у цјелини и сваки појединачни међу њима умјесто тренутно преовлађујућег: како се на грађи словенских језика и култура могу показати општелингвистичке или општекултурне закономјерности. Првопоменути оптика је славистичка, а потоња општелингвистичка, односно упореднокњижевна.

Будући слависта језикословац, указаћу на подручје могућег преображења лингвистике на славистичком материјалу у славистичку лингвистику.

Словенска лексика одлагалиште је (и тиме могуће ископиште) културних образаца: својеобразних појмова, широкоприхваћених вриједности, устоличених поступања. Не ради се ту само о ријечима везаним за културу и „језичкој слици свијета”, о чему се много пише, него о знатно ширим областима које се могу сврстати у три слоја: дубински, размјенски и површински.

С једне стране, културни идентитет говорника словенских језика одређен је специфичним конфигурацијама лексема и лексикона. Ове карактеристике у дубинском лексичком слоју отпорне су на промјене и интервенције. С друге стране, то колико одређени језик посуђује лексику (или је не посуђује) и из којих извора, дакле размјенски лексички слој, смјешта његове говорнике у одређене културне кругове (европски, блискоисточни, итд.). Коначно, динамика дијалога лексичких нормативаца и говорника стандардног језика додатно одређује културни идентитет у површинском слоју, подложном наглим промјенама и интервенцијама.

У сваком од речених слојева постоје могућности интердисциплинарних истраживања и повезивања тражења словенских специфичности са устоличеном традицијом међукултурне антропологије и психологије (од Хола преко Тријандиса до Хофстедеа и Низбета). Несловенска славистика овом истраживачком

току може допринијети не само несловенско-словенским контрастом него и успостављањем конзистентне методологије и ракурса знатно ширег него у словенском свијету.

Овакав славистички поглед са несловенске осматрачнице може обогатити слична презања у словенским земљама (Корнилов, Шмељов, Бартмињски и други), а и залијечити поменућу схизофренију несловенске славистике.

XVII међународни конгрес слависта биће одржан
2023. године у Паризу.

Биће то први Конгрес слависта који ће се одржати
у некој несловенској земљи.

Сорбона, Париз

Др Весна Матовић

Научни саветник Института за књижевност и уметност, Београд
Србија

ПРЕДНОСТИ И МАНЕ „СЛОВЕНСКОГ ЕСПЕРАНТА”

Епоху српске модерне почетком XX века, поред наглашеног захтева за „европеизацијом” српске књижевности и културе, обележио је и неославистички покрет, који је баштинио неке елементе панславистичког и славенофилског покрета из XVIII и XIX века, али се и разликовао од њих. Наиме, неославизам је био прагматичнији, ослобођен романтичарских очекивања и утопијских нада који су карактерисали раније покрете. За разлику од југословенске идеје, која је у деценији пред Први светски рат била у успону и носила изразиту политичку интенцију уједињења јужнословенских народа, неославизам је, пре свега, тежио за јачањем свести о заједничким духовним и језичким коренима словенских народа и снажно је афирмисао идеју међусобне привредне и културне сарадње и солидарности.

Настојање да се словенска сарадња и солидарност поставе на реалне темеље и да се уважи принцип равноправности и самобитности свих словенских народа, ипак, није било лишено утопијских очекивања и унитаристичких пројекција. Језик и његова комуникативна функција били су одмах препознати као потенцијално средство повезивања. Реч је о концепту стварања

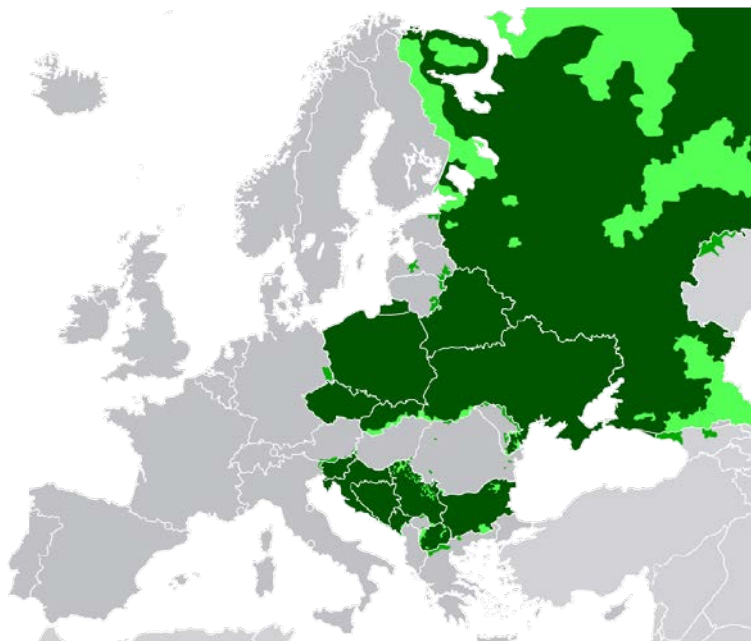

заједничког словенског језика, тзв. „словенског есперанта”. Његови аутори су били двојица чешких лингвиста и о томе је у угледном прашком часопису *Slovanský Přehled* писао А. Фринт. Тај концепт универзалног словенског језика био је повод да се и на страницама српског часописа *Бранково коло* 1913. године поведе жустра расправа о предности, али и потенцијалној опасности коју такав концепт носи. Један од полемичара карловачког књижевног часописа здушно је подржавао идеју „словенског есперанта”, сматрајући да би његова употреба имала пуно оправдање „у знанственој литератури” и да би он могао да функционише као службени језик, чиме би се унапредила међусобна словенска комуникација. Његов опонент је пак сматрао да „питање афинитета међу словенским народима не стоји у вези с питањем језичког јединства”, штавише у нескладу је са њим, јер је „тежња за одржавањем свога индивидуализма, дабоме и језичког, основна црта сваког културног народа, па и словенскога”.

У овом примеру је језик истовремено био виђен у функцији повезивања различитих етничких заједница, али и у супротној функцији – чувара ентитетске дистинктивности.

У годинама када је вођена полемика о „словенском есперанту”, на јужнословенском простору су били све бројнији гласови за стварање заједничког српско-хрватског, односно хрватско-српског језика. Требало је да он буде битан кохезивни елеменат будуће државне заједнице као пројекта југословенске идеје. Главни носиоци били су истакнуте личности српске и хрватске културне елите, као и припадници националне револуционарне омладине. Један од модуса је био да Срби прихвате латиницу, а Хрвати екавицу. Након Првог светског рата идеја о заједничком плурицентричном језику била је реализована у пракси. Преживевши и социјалистичу Југославију, почетком грађанског рата 90-их година, са распадом заједничке државе, језик Срба, Хрвата, Бошњака и Црногораца престао је бити за-

једнички и створени су нови језици. Тако је језик поново постао својеврстан лакмус и политичких, а не само културних спајања и раздвајања.

Мапа распрострањености словенских језика
(фото: Википедија)

Српска народна ношња из Шумадије

Др Ана Плотњикова
Институт за славистику
Руска академија наука, Москва
Руска Федерација

Др Анна Аркадьевна Плотникова
Институт славяноведения
Российская академия наук, Москва
Российская Федерация

ЕТНОЛИНГВИСТИКА ЈЕ ВАЖНА НОВИНА СЛАВИСТИЧКИХ КОНГРЕСА

Етнолингвистика је у славистици прилично нова дисциплина. Њен оснивач је Никита Иљич Толстој, руски слависта, иначе рођен у Србији, у Вршцу, 1923. године. Будући да је изврсно познавао српску језичку и фолклорну традицију, обилно ју је користио у својим етнолингвистичким радовима. Животни пут и дело Никите Толстоја увек су били чврсто везани за Србију и њен народ: живео је и учио у Југославији, био учесник партизанског покрета. Касније је дошао у Москву, тамо завршио Московски универзитет и почео озбиљно да се бави науком. Имао је много ученика и сарадника који су прихватили његове идеје о словенским језицима и словенској народној култури, о њиховом заједничком нераздвојивом проучавању.

Никита Толстој двојачко је тумачио етнолингвистику: као етнолингвистику у ужем и ширем смислу. Он пише да је по

ужем и специјализованом схватању етнолингвистика грана науке о језику која представља и решава проблеме језика и етноса, језика и културе, језика и народног менталитета, језика и митологије и сл. Истиче да на ширем плану етнолингвистика укључује у себе дијалектологију, језик фолклора и део историје језика, повезан с историјском дијалектологијом и културном и етничком историјом народа, и, коначно, готово све аспекте изучавања језика као социјалне појаве. То су речи Никите Толстоја из његове књиге „Језик словенске културе”, Москва, 1995, која је исте године преведена и издата у Нишу на српском језику.

Светлана Толстој, супруга Никите Толстоја, након његове смрти (1996) преузела је руковођење московском етнолингвистиком и наставила, заједно са колегама, рад на једном од најобимнијих етнолингвистичких подухвата – на речнику „Словенске старине” у пет томова. Истраживачи, слависти, представници „Московске етнолингвистичке школе” стварали су га током више година, а само време његовог објављивања протеже се на више од петнаест година (1995–2012), а да се не рачуна дугогодишњи претходни период разрађивања концепције, прикупљања грађе, писања пробних чланака итд. Пробна свеска је објављена 1984. године.

У Речнику се истражује архаични словенски модел света поређењем словенских традиција. Аутори речника „Словенске старине” узимају у обзир све словенске народне културне групације, мада је у почетку речник био замишљен само као одраз традиције архаичног источнословенског региона Полесја. Толстој је Полесје сматрао најархаичнијом словенском зоном, оно се простира на тремеђи руског, белоруског и украјинског дела источнословенског терена. Толстоја је посебно занимала теорија о архаичним словенским зонама. Полесје је проучавао заједно са својим сарадницима, колегама, ученицима и студентима на терену током више од двадесет година,

све до Чернобиљске катастрофе, а на основу овог теренског рада настала је Полеска архива драгоцених етнолингвистичких података. Заједно са колегама пратио је аналогije и везе архаичне полеске грађе и источносрпске и западнобугарске, односно – полеске и јужнословенске.

Дела Вука Караџића служе као непосредни извор за речник „Словенске старине”, и то, пре свега, *Рјечник* из 1818. године. У кругу извора за Московски етнолингвистички речник (1995–2012) налази се и друго, проширено, издање Вуковог речника из 1852. године, али се неки важни подаци могу наћи само у првом издању, које је заправо слика језичке и културне традиције Вуковог завичаја. Тако, у првом Вуковом *Рјечнику* налазимо чланак *Бабине*. После превода речи на немачки и латински следи детаљан опис овог обичаја код Срба. Вук пише: „Код Срба трају бабине обично седам дана. За тије седам дана долазе дању жене на бабине (и доносе част (н.п. пите, уштипке, ракију, вино и т.д.) и ђетету дарове, те се чисте и веселе; а ноћу дођу комшије и комшинице, познаници и познанице, те чувају бабине, т.ј. сједе сву ноћ код породиље, и разговарају се и пјевају, а особито трећу и седму ноћ („Није седму ноћ дочуван” – имају обичај рећи ономе, који је мало сулудаст)”.

Вукова примедба о пореклу вербалне формуле сасвим је етнолингвистичка у савременом смислу речи. А иначе цео наведени одељак о чувању породиље и детета из Вуковог *Рјечника* укључен је у чланак „Бдение” (што би у преводу на српски језик значило „суздржавање од спавања”, или „бдење”), као део низа сличних обичаја код Лужичких Срба, Словенаца и Бугара. Сви тамо наведени примери одражавају превентивну функцију обредне радње – *бдења*. И даље, Вуков податак о обележавању треће и седме ноћи у „Словенским старинама” укључен је чланак о теми „Суђенице”.

Даље, на крају овог већег Вуковог описа налазимо веома важне фолклорне примедбе. Вук пише: „На бабинама пјевају свакојаке пјесме, а неке имају које се само тада пјевају, н.п. Ој, на долу голему боб се зелени, / А ко га је посејао те се зелени? / Мирко га је посејао те се зелени, / Ружа га се назобала, срце је боли”.

Ово је важан податак о симболичном значењу биљке боб код свих Словена. У чланку „Бобы” (боб, пасуљ) Вукова забелешка помаже у тумачењу целог низа словенских обичаја и израза који се односе на боб као симбол зачећа детета. Израз „најести се боба или граха” значи *затруднети* у руском и пољском језику, а исто тако и код карпатских источнословенских народа. Није случајно да се боб и пасуљ користе током божићних обичаја код свих Словена у сврху подстицања плодности поља и берићета у кући. На пример, пасуљ се обавезно једе на Бадњи дан код Јужних Словена; боб се разбацује на исти дан по ћошковима у кући „за душе умрлих” код Западних Словена и тако даље.

И то би био само један пример, а у Вуковом *Рјечнику*, као непосредном извору за грађу речника „Словенских старина”, наравно, има више (*Милати се је коришћено* у чланку „Дијалог-ритуал”, *Варица* – у чланку „Панспермија”, *Вукодлак* – у чланку „Вампир” и тако даље).

Наредни, XVI конгрес слависта овог пута ће се коначно одржати у Београду, у аугусту ове године. На Конгресу ће бити представљена најзначајнија научна достигнућа у славистици. Треба рећи да етнолингвистика заузима важно место у раду Конгреса, и то на више места и у више секција, округлих столова и тематских блокова. Методолошки допринос етнолингвистике се огледа скоро у свакој секцији и у више реферата. Рецимо, у првој секцији са темом „Прасловенски језик” Светлана Толстој ће поднети први реферат, посвећен лексичкој расподели словенских глаголских основа. У основи њеног

излагања стоје семиотичке методе које се, осим у етнолингвистици, користе у више других дисциплина. Друго заседање почиње излагањем Харија Валтера и Валерија Мокиенка „Прасловенска фразеологија – мит или реалност?“, такође заснованом на вези језика и слике света која садржи митолошко схватање живота, онако како је о томе мислио руски филозоф и филолог Александар Веселовски у XIX веку. И тако даље, ако погледамо програм, видећемо ту реферате Толстојевих ученика, следбеника, колега. Међу млађим истраживачима неки су представници руске етнолингвистичке школе, наравно да има следбеника ове школе у свим словенским земљама, а реферати су распоређени чак у два заседања у засебној секцији „Етнолингвистика“, што је иначе важна новина у славистичким конгресима.

Руска народна ношња

H. W. Ludolf
© „Franckesche Stiftungen zu Halle”

Проф. др Светлана Менгел

Семинар за славистику
Универзитет Мартин Лутер
Хале – Витенберг
Немачка

НА ИЗВОРИМА УНИВЕРЗИТЕТСКЕ СЛАВИСТИКЕ У НЕМАЧКОЈ

На самом почетку XVI века, године 1502, немачки кнез Фридрих Мудри основао је у Витенбергу универзитет „Leucorea”, први универзитет у Немачкој који није био зависан од Цркве, већ који је финансирао световни владар. О европском значају Витенбершког универзитета сведочи, између осталог, и чињеница да Шекспир управо тамо „шаље” на студије главног хероја своје познате трагедије – данског принца Хамлета.

Свој процват универзитет „Leucorea” достиже у доба реформације, када је на њему предавао Мартин Лутер, који је у Витенбергу објавио своје познате тезе о неопходности реформе Католичке цркве. Један од основних постулата реформације је доступност речи Божје обичном вернику, што је подразумевало превод Библије на народни језик. Ово је, нарочито после Лутеровог превода Библије на немачки, утицало на јачање интересовања за народне језике и њихово проучавање, што се одразило и на словенске језике. Уз подршку Адама Бохорича (Adam Bóhorič), аутора прве граматике словеначког језика, студент Витенбершког универзитета Јуриј Далматин (Júrij Dalmatin)

први пут преводи Библију на свој матерњи словеначки језик. Превод је био одштампан у Витенбергу 1584. године.

Интересовање за словенске језике, народе, политички и културни дискурс на универзитету „Leucorea” нема само прагматички него и научни карактер, о чему сведочи читав низ научних истраживања. Само три године после устанка Стјепана Разина у Русији (1670–1671) Јохан Јустус Мартиус (Johan Justus Martius) врши анализу устанка у својој дисертацији, коју је одбранио 1674. године. Године 1692. појавила се дисертација Михаила Френцела (Michail Frenzel) „De idolis Slavorum” о словенским паганским веровањима, а 1697. појављује се дисертација Јохана Фишера (Johan Fischer) „De origine, iure ac utilitate linguae Slavonicae”, посвећена настанку и развоју црквенословенског језика, његовим предностима и корисности његовог проучавања. Читав низ истраживања о заједничкој историји Словена и историји Словена у Шлезији, Померанији и Лужици објавио је деведесетих година XVII века и у првој деценији XVIII века професор Конрад Шурцфлајш (Konrad Schurzfleisch).

Само четири године после оснивања Универзитета у Халеу 1694. године (универзитета који је касније постао наследник Витенбершког универзитета и први универзитет у Немачкој на коме су предавања држана на немачком, а не на латинском језику), у зимском семестру 1697/98. године први пут је уведен универзитетски курс руског језика. Предавач је био познати научник, полиглота и дипломата Хенрих Вилхелм Лудолф (Heinrich Wilhelm Ludolf), аутор прве граматике руског језика, која је издата у Оксфорду 1696. године. На Богословском факултету се 1702. године отвара „Источни колегијум” (Collegium orientale theologicum), на коме се одржавају предавања на руском, пољском и црквенословенском.

Посебно интересовање за Словене на Универзитету у Халеу везује се за професора теологије и источних језика Аугуста Хермана Франкеа (August Hermann Francke) и његове истомишљее-

нике. Оснивач пијетистичке струје у религији, која је подразумевала даљу реформу реформације, сматрао је да је његова општечовачанска мисија ширење „истинског хришћанства” на једноставном језику, доступном сваком вернику. Притом је поглед Франкеа био окренут према Истоку: према пољским католицима, бохемским протестантима и руским православцима. За остваривање „светске мисије” организована је у „Источном колегијуму” припрема мисионара који знају стране језике, као и преводилаца, способних да се баве преводом Библије и духовне литературе. За издавање тих превода Франке 1701. године набавља типографију „*Tytopographia orientatica et exotica*”, која је имала и ћириличка слова. Од 1709. до 1735. године у њој се активно штампају књиге намењене Пољској, Бохемији и Русији: превод Библије на чешки језик (тзв. „Бохемска Библија”), који је припремила група преводилаца на челу са Матијасом Белом (*Mattias Bél*), свршеним студентом Универзитета у Халеу, био је издат, на пример, 1722. године у тиражу од 5.000 примерака, а од 1717. до 1723. године одштампано је 27.500 „трактатика”, кратких душеспасоносних дела.

Преводи религијске литературе, намењени даљем ширењу у Русији, које је од 1729. до 1735. године урадио Симеон Тодорски, студент Универзитета у Халеу (будући духовник руске царице Екатерине II и члан Светог синода), од посебног су лингвистичког значаја. Они, на одређен начин, повезују руске и црквенословенске језичке елементе и у наше време предмет су научних истраживања.

Текст са руског превео Никола Јанковић,
студент руског језика Катедре за славистику
Филолошког факултета Универзитета у Београду

IV међународни конгрес слависта одржан је
1958. године у Москви.

Prof. Dr. Swetlana Mengel
Seminar für Slavistik
Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg
Halle
Deutschland

У ИСТОКОВ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ СЛАВИСТИКИ В ГЕРМАНИИ

В самом начале XVI века, в 1502 году, немецкий курфюрст Фридрих Мудрый основал в Виттенберге университет «Leucorea», первый в Германии университет, не зависящий от церкви и финансируемый светским правителем. Об общеевропейском значении Виттенбергского университета свидетельствует, кроме прочего, и тот факт, что У. Шекспир «посылает» туда учиться главного героя своей знаменитой трагедии принца Датского Гамлета.

Своего расцвета университет «Leucorea» достигает в период Реформации, когда в нем преподает Мартин Лютер, огласивший в Виттенберге свои знаменитые тезисы о необходимости реформы католической церкви. Один из основных постулатов Реформации – доступность слова Божия простому верующему, предполагающая перевод Библии за «народный» язык. В этой связи – и особенно после перевода Библии М. Лютером на немецкий – возникает повышенный интерес к национальным («народным») языкам и их изучению, что распространяется и на славянские языки. При поддержке Адама Богорича (Adam

Bohorič), автора первой грамматики словенского языка, студент Виттенбергского университета Юрий Далматин (Júrij Dalmatin) впервые переводит Библию на свой родной словенский язык, которая выходит в Виттенберге в печати в 1584 году.

Интерес к славянским языкам и народам, политическому и культурному славянскому дискурсу носит в университете «Leucorea» не только прагматический, но приобретает научный характер, о чем свидетельствует целый ряд научных исследований: всего три года спустя после восстания Степана Разина в России (1670-1671) Иоган Юстус Мартиус (Johan Justus Martius) дает его анализ в своей диссертации, защищенной в 1674 году, в 1692 году появляется диссертация Михаила Френцеля (Michail Frencl) «De idolis Slavorum» о языческих верованиях славян, а в 1697 – диссертация Иогана Фишера (Johan Fischer) «De origine, jure ac utilitate linguae Slavonicae», посвященная возникновению и развитию церковнославянского языка, его преимуществам и пользе его изучения. Целый ряд исследований по общей истории славян и истории славян в Силезии, Померании и Лаузице публикует в 1690-х–1700-х годах профессор Конрад Шурцфляйш (Konrad Schurzfleisch).

Всего четыре года спустя после основания университета в Халле в 1694 году (ставшего в последствии преемником Виттенбергского университета и первым университетом в Германии, где преподавание велось на немецком, а не на латинском языке) в зимнем семестре 1697/98 годов впервые в Европе предлагается университетский курс русского языка. В качестве преподавателя выступает при этом известный ученый-полиглот и дипломат Генрих Вильгельм Лудольф (Heinrich Wilhelm Ludolf), автор первой грамматики русского языка, изданной в Оксфорде в 1696 году. В 1702 году при теологическом факультете открывается «восточная коллегия» («Collegium orientale theologicum»), где русский, польский и церковнославянский языки преподаются уже регулярно.

Особое внимание к славянам в университете Халле связано с именем профессора теологии и восточных языков Августа Германа Франке (August Herrmann Francke) и его единомышленников. Основатель религиозного течения пиетизма, предполагавшего дальнейшую реформу Реформации, видел свою «всемирную миссию» в распространении «истинного христианства» на простом, доступном каждому верующему языке. При этом взгляд А.Г. Франке был устремлен на Восток – от польских католиков к богемским протестантам и русским православным. Для осуществления «всемирной миссии» в «восточной коллегии» была организована подготовка миссионеров, знающих языки, и переводчиков, способных заняться переводом Библии и душевспасительной литературы. Для издания этих переводов Франке приобретает в 1701 году типографию «Typographia orientalis et exotica», содержащую в том числе и кириллический шрифт. С 1709 по 1735 годы в ней с большим размахом печатаются книги, предназначенные для распространения в Польше, Богемии и России: перевод Библии на чешский язык (так наз. «Богемской Библии»), подготовленный группой переводчиков под руководством выпускника университета Халле Матиаса Беля (Mattias Bél), был издан, например, в 1722 году тиражом в 5000 экземпляров, а в период с 1717 по 1723 годы напечатано 27500 «трактатиков» – небольших душевспасительных произведений.

Переводы религиозной литературы, предназначенные для распространения в России и выполненные Симеоном Тодорским, студентом университета Халле с 1729 по 1735 год (будущим духовником Российской императрицы Екатерины II и членом Святейшего Синода), представляют особый лингвистический интерес. Определенным образом они соединяют в себе русские и церковнославянские элементы и являются сегодня предметом научных исследований.

GRAMMAIRE
FRANCOISE ET RUSSE

en Langue moderne

accompagnée

D'UN PETIT DICTIONNAIRE

pour la Facilité

DU COMMERCE.

A St. PETERSBOURG

1730.

ГРАММАТИКА

французская и руская

нынѣшняго языка

сообщена съ малымъ леуикономъ

ради удобности сообщества.

ВЪ САНКТЪ ПЕТЕРБУРГѢ

Грамматика французская и русская (1730)
(Фото: Л. В. Московкин)

Проф. др Леонид В. Московкин
Професор Катедре за руски као страни језик
Филолошки факултет
Санктпетербуршки државни универзитет
Санкт Петербург
Руска Федерација

АНАЛИЗА УЏБЕНИКА РУСКОГ ЈЕЗИКА ЗА СТРАНЦЕ „ГРАМАТИКА ФРАНЦУСКО-РУСКА” (1730)

На Конгресу у Београду своје истраживање представиће и руски лингвисти С. В. Власов и Л. В. Московкин. Они ће говорити о резултатима десетогодишњег истраживања уџбеника руског језика за странце „Грамматика французско-русска (1730)”, првог уџбеника таквог типа штампаног у Русији.

Мишљење да је „Грамматика французско-русска” школски уџбеник, који је за потребе ученика Гимназије¹ при Петербуршкој академији наука написао академски преводилац Иван Горлицки, било је општеприхваћено. Међутим, истраживање је показало да није реч о школском уџбенику, већ о курсу разговорног руског језика за стране трговце, уобличеном у форму француско-руског приручника за конверзацију. Главни предлогач

---

¹ Академска гимназија представља прву општеобразовну средњошколску установу у Руској империји коју су похађали дечаци из различитих друштвених слојева. Основана је 1724. у време цара Петра Првог, као део Академског комплекса, који су, поред поменуте гимназије, чинили Академски универзитет и Академија наука (прим. превод.).

за овај приручник била је у Европи веома позната граматика италијанског језика за Французе „Le Maître italien” Ђованија Веронија.

И у „руском” и у „француском” делу уџбеника истраживачи су пронашли велики број правописних, лексичких и граматичких грешака, као и грешака у преводу, што је довело у питање ауторство Горлицког. Анализа ових грешака, заснована на теорији контрастивне анализе, показала је да аутор „Граматике француско-руске” није могао бити Иван Горлицки, прави зналац француског језика, кога су у то време сматрали за најбољег академског преводиоца, већ Немац који је добро владао разговорним руским језиком, али притом слабо познавао француски. С. В. Власов и Л. В. Московкин у свом раду прво износе претпоставку да је аутор граматике био неко од ученика Академске гимназије из непосредног окружења Јохана Данијела Шумахера, председника Академије наука, а потом долазе до закључка да је то био Јохан Каспар Тауберт, ученик Гимназије и рођак Ј. Д. Шумахера, немачко-руски билингвиста.

Истраживачи у раду износе још један занимљив закључак: „Граматика француско-руска” представља образац разговорног руског језика петербуршких Немаца, односно језика интернационалне трговачке и разночинске средине.²

Зна се да је у XVIII веку у Санкт Петербургу живео велики број странаца (државних службеника, трговаца, занатлија) који су имали снажан утицај како на живот престонице, тако и на живот целе Русије. При томе се у горепоменутој национално мешовитој средини почетком XVIII века формирао особит разговорни руски језик који је представљао посебан колоквијални језички израз са примесама дијалеката руског језика и страних позајмљеница, формиран под приметним утицајем немачког

---

² Разночинци су били интелектуалци неплемићког порекла (*прим. превод.*).

језика. Овај језик трговаца и разночинаца утицао је и на руски књижевни језик који се формирао на основи народног језика. На пример, у „Граматици француско-руској” неколика пута се среће колоквијални обрт *Что за ...?* (Какав/каква је ...? (*прим. превод.*)), који представља калк са немачког. Године 1744. овај обрт почиње да се среће и у руским књижевним текстовима, да би касније почео да се доживљава као типично руски обрт.

Текст са руског превела Јелена Васовић,
студент руског језика Катедре за славистику
Филолошког факултета Универзитета у Београду

Проф. др Леонид В. Московкин
Профессор кафедры русского языка как иностранного и методики
его преподавания филологический факультет,
Санкт-Петербургский государственный университет.
Санкт-Петербург
Российская Федерация

ИССЛЕДОВАНИЯ УЧЕБНИКА РУССКОГО ЯЗЫКА
ДЛЯ ИНОСТРАНЦЕВ
«ГРАММАТИКА ФРАНЦУЗСКАЯ И РУССКАЯ»
(1730 Г.)

В докладе С.В. Власова и Л.В. Московкина «Грамматика Французская и Русская» (1730 г.): результаты комплексного анализа» представлены результаты десятилетнего исследования первого в России печатного учебника русского языка для иностранцев «Грамматика Французская и Русская».

Традиционно считалось, что «Грамматика Французская и Русская» – это школьный учебник, который для учеников петербургской академической гимназии написал академический переводчик Иван Горлицкий. Однако исследование показало, что это не школьный учебник, а практический курс разговорного русского языка для иностранных купцов, построенный в форме французско-русского разговорника. Его основным источником послужила широко известная в Европе грамматика итальянского языка для французов Джованни Венерони «Le Maître italien».

В русской и французской частях учебника исследователями было обнаружено множество орфографических, лексических и грамматических ошибок, а также ошибок в переводе, что поставило под сомнение авторство Горлицкого. Анализ этих ошибок с позиций теории контрастивного анализа показал, что автором «Грамматики Французской и Русской» был не Иван Горлицкий, знаток французского языка, считавшийся в те годы лучшим академическим переводчиком, а немец, хорошо владевший разговорным русским языком, но при этом плохо знавший французский язык. С.В. Власов и Л.В. Московкин выдвинули предположение о том, что автор грамматики был учеником академической гимназии и находился в ближайшем окружении Иоганна Даниэля Шумахера, руководителя Академии наук. Они пришли к выводу о том, что это был ученик гимназии Иоганн Каспар Тауберт, родственник И.Д. Шумахера и немецко-русский билингв.

Еще один интересный вывод исследователей состоял в том, что в «Грамматике Французской и Русской» представлен образец разговорного русского языка петербургских немцев, а точнее, языка интернациональной купеческо-разночинной среды. Известно, что в XVIII в. в Санкт-Петербурге проживало большое количество иностранцев (государственных служащих, купцов, ремесленников), оказывавших большое влияние на жизнь и столицы, и всей России. При этом в интернациональной купеческо-разночинной среде в начале XVIII в. сложилась особая разновидность разговорного русского языка. Она представляла собой петербургское просторечие, включавшее элементы диалектов русского языка и иностранные заимствования и осложненное влиянием немецкого языка. Этот язык интернациональной купеческо-разночинной среды оказывал влияние на литературный русский язык, формировавшийся на народно-разговорной основе. Так, в «Грамматике Французской и Русской» несколько раз встречается разговорный

оборот «Что за ...?», являющийся калькой с немецкого языка. В 1740-е гг. он появляется в русских литературных текстах и в дальнейшем уже воспринимается как принадлежность русского языка.

Заседање МКС-а на XVI међународном конгресу
слависта у Београду, 22. VIII 2018.
(фото: Филолошки факултет)

Проф. др Петар Буњак
Секретар Међународног комитета слависта (2013–2018)
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

ПЕРСПЕКТИВЕ МЕЂУНАРОДНОГ СЛАВИСТИЧКОГ ПОКРЕТА

Кад је реч о перспективама међународног славистичког покрета, у овом часу из више разлога није могуће правити прогнозе на дужи рок. На прво место долази ровита позиција хуманистичких наука у вредносној хијерархији знања данашњице. У склопу савремене хуманистике традиционална славистика је, нажалост, неповратно изгубила свој престиж, јер је с крајем хладног рата на Западу изгубила статус стратешке дисциплине, који је повлачио за собом и знатну материјалну потпору, док је на Истоку, у свеобухватном процесу транзиције и „еманципацијских” процеса, остала без некад завидног друштвеног статуса, па тако, опет, и без извора финансирања. С друге стране, виталност међународног славистичког покрета, која данас, чини се, више лежи у његовом инерционом кретању кроз време неголи у престижу дисциплине, може бити значајно потпомогнута чињеницом да за културолошки профилисану славистику у доба глобализације и те како може бити и места и занимања, премда уз ограду, још једном: у мери опстанка укупне хуманистике.

Друго, конгреси као по дефиницији врло крупне и скупе манифестације не могу се организовати без значајне, ако не пресудне интервенције државе. У данашње време такве непосредне интервенције нису више могуће практично ни у једној земљи-чланици Међународног славистичког комитета, чак ни у оним које се номинално заклињу у „словенство”, напосто стога што се, због нових стандарда транспарентности у трошењу јавних средстава, не финансирају „догађаји”, већ – „пројекти”. Док су у случају првих међуратних, па и једног броја послератних, конгреса државне структуре с одушевљењем давале прворазредан значај својству њиховог домаћина, данас је одговорним државним чиновницима тешко објаснити и шта је то славистика, а камоли зашто је важно да конкретна земља буде домаћин интернационалног конгреса.

И, најзад, треће, ера дигитализације (а није ли то можда друго име за глобализацију?), у чије је токове међународни славистички покрет и Међународни славистички комитет храбро упловио користећи се њеним несумњивим благодетима, наметнуће, као што већ намеће, мноштво ограничења у размени мишљења и искустава у непосредном, живом контакту. Било би неозбиљно ићи толико далеко у будућност да се прориче укидање традиционалних славистичких конгреса, које би, као превазиђене, замениле некакве видео-конференције, али биће да ни то није пука (анти)утопија.

IV поглавље:

Комисије Међународног комитета слависта –
стубови славистичког покрета

XI међународни конгрес слависта
одржан је 1993. године у Братислави.
Универзитет у Братислави

Проф. др Петер Жењух

Координатор научних комисија при Међународном комитету слависта

Председник Словачког комитета слависта

Директор Славистичког института *Јан Станислав*

Словачка академија наука у Братислави

Словачка

ОГРОМАН ДОПРИНОС НАУЦИ СЛАВИСТИЧКИХ КОМИСИЈА

Интердисциплинарна славистичка истраживања омогућавају да се проуче развојни и савремени оквири културне свести носилаца словенске културе и да се истакне трајни допринос словенских језика и култура европској култури и широј међународној заједници.

Значај, обим и утицај славистичких истраживања у потпуности се остварују у мери у којој су прихваћени њихови резултати. Највећа претња славистици је неразумевање њене улоге, будући да славистичка истраживања не служе комерцијалној сврси. Свој трајни допринос славистика види у намени резултата истраживања у корист читавог друштва. Ову димензију интердисциплинарних славистичких истраживања координира Међународни комитет слависта (МКС), који гарантује високу стручност истраживања и организује редовне презентације међународних славистичких истраживања. Координациони аспект чини срж активности МКС-а.

Од 1958. године, када је у Москви одржан IV међународни конгрес слависта, овај оквир славистичке научне политике развија се захваљујући међународним научно-истраживачким тимовима (комисијама), успостављеним у оквиру МКС-а. То су аутономна тела која окупљају стручњаке из различитих словенских и несловенских земаља у тематски истоврсним научним областима. Главни организатор комисије је реномирани стручњак који је координатор рада међународног славистичког истраживачког тима.

Међународни комитет слависта тренутно има 39 комисија. У њиховом раду учествују представници словенских и несловенских земаља, захваљујући чему се постижу и међународно прихваћени резултати. Ова истраживања, која изводе тимови слависта из разних земаља света, значајан су допринос комплексном и систематском упознавању развоја словенских језика и култура у ширем европском и глобалном контексту.

Колико је захтеван научно-истраживачки и научно-организациони рад ових комисија показују резултати њиховог рада, који су засновани на истрајности и одлучности чланова истраживачких тимова. На делатност комисија утичу не само научно-истраживачки обим или сложеност разматраног проблема већ и материјална, финансијска, техничка и друштвена подршка славистичким истраживањима.

Резултати рада комисија биће представљени на предстојећем XVI међународном конгресу слависта, који ће се одржати од 20. до 27. августа 2018. године у Београду. Међутим, већ је данас могуће указати на значајне резултате рада комисија у области општесловенског лингвистичког атласа, словенске ономастике, истраживања словенске фразеологије, творбе речи, фолклора, етнолингвистике, затим граматичке структуре словенских језика, лексикологије и лексикографије, фонетике и фонологије, балканистике, етимологије, терминологије, црквенословенских речника, компјутерске обраде словенских

рукописа и старих штампаних издања, историје славистике, лингвистичке и књижевне библиографије, аспектологије словенских језика, у области истраживања словенских Библија, старих обреда, религијског стила код Словена, транслатологије, социолингвистике, словенске дијалектологије, словенских микројезика, корпусне лингвистике, старије и новије словенске историје, словенске књижевни компаратистике.

Данас је, више него икад раније, неопходно да упознамо све елементе културног идентитета, како бисмо добро упознали сами себе у контексту европске културе и цивилизације, где су сви словенски народи, језици и културе створили јединствени културни хоризонт који представља неодвојиву и равноправну компоненту европског културног простора.

Текст са словачког превео доц. др Далибор Соколовић,
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

Koordinátor vedeckých komisií pri Medzinárodnom komitáte slavistov

Predseda Slovenského komitétu slavistov

Riaditeľ Slavistického ústavu Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied

MEDZINÁRODNÉ SLAVISTICKÉ TÍMY (KOMISIE) NA XVI. MEDZINÁRODNOM ZJAZDE SLAVISTOV V BELEHRADE

Interdisciplinárny slavistický výskum umožňuje skúmať vývinové i aktuálne rámce kultúrneho povedomia nositeľov slovanskej kultúry a poukázať tak na trvalý prínos slovanských jazykov a kultúr do európskej kultúry i širšieho medzinárodného spoločenstva.

Význam, rozsah i dosah slavistického výskumu sa plne realizuje v miere akceptácie jeho výsledkov. Najväčším ohrozením pre slavistiku je nepochopenie jej poslania, keďže slavistické výskumy neslúžia na komerčné využitie. Svoj trvalý benefit vidí slavistika v adresnosti výsledkov výskumov v prospech celej spoločnosti. Tento rozmer interdisciplinárneho slavistického bádania koordinuje Medzinárodný komitét slavistov (MKS), ktorý garantuje vysokú odbornosť výskumu a organizuje pravidelné prezentácie medzinárodných slavistických výskumov. Koordinačný aspekt tvorí jadro činnosti MKS.

Od roku 1958, keď sa v Moskve uskutočnil IV. medzinárodný zjazd slavistov, sa tento rámec slavistickej vednej politiky rozvíja

vďaka medzinárodným vedeckovýskumným tímom (komisiám), ktoré sú zriadené pri MKS. Sú to autonómne orgány, ktoré združujú odborníkov z rozličných slovanských i neslovanských krajín sveta v tematicky rovnakých vedných oblastiach. Hlavným organizátorom komisie je renomovaný odborník, ktorý je koordinátorom práce medzinárodného slavistického výskumného tímu.

Pri Medzinárodnom komitáte slavistov je v súčasnosti zriadených 39 komisií. Na ich práci sa zúčastňujú zástupcovia zo slovanských i neslovanských krajín, a tak prinášajú aj medzinárodne akceptované výsledky. Tieto výskumy, na ktorých sa podieľajú tímy slavistov z rozličných krajín sveta, sú významným príspevkom ku komplexnému a systematickému poznaniu rozvoja slovanských jazykov a kultúr v širšom európskom i globálnom kontexte.

Vedeckovýskumnú i vedecko-organizačnú náročnosť práce týchto komisií predstavujú výsledky ich práce založené na vytrvalosti a húževnatosti členov výskumných tímov. Činnosť komisií preto ovplyvňuje nielen vedeckovýskumný záber či zložitost' riešeného problému, ale aj materiálna, finančná, technická i spoločenská podpora slavistického výskumu.

Výsledky činnosti komisií sa budú prezentovať na blížiacom sa 16. medzinárodnom zjazde slavistov, ktorý sa uskutoční v dňoch 20. – 27. VIII 2018 v Belehrade. Už dnes však možno poukázať na významné výsledky práce komisií v oblasti slovanského jazykového atlasu, slovanskej onomastiky, v oblasti výskumu slovanskej frazeológie, slovotvorby, folklóru, etnolingvistiky, ďalej v oblasti výskumu gramatickej stavby slovanských jazykov, lexicológie a lexicografie, fonetiky a fonológie, balkanistiky, etymológie, terminológie, pri spracúvaní cirkevnoslovanských slovníkov, počítačového spracovania slovanských rukopisov a starých tlačí, dejín slavistiky, jazykovednej i literárnovednej bibliografie, aspektológie slovanských jazykov, vo výskume slovanských Biblií, staroobradníctva, náboženského štýlu v slovanskom prostredí, translatológie, sociolingvistiky, slovanskej dialektológie, slovanských mikrojazykov, korpusovej lingvistiky, v

oblasti výskumu starších i novších slovanských dejín, slovanskej literárnovednej komparistiky.

Dnes viac ako inokedy je nutné poznať všetky zložky kultúrnej identity, aby sme dobre poznali sami seba v kontexte európskej kultúry a civilizácie, kde všetky slovanské národy, jazyky a kultúry utvorili jedinečný kultúrny horizont, ktorý predstavuje neoddeliteľnú a rovnoprávnú zložku európskeho kultúrneho priestoru.

Братислава

Академик Предраг Пипер
Катедра за славистику
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Српска академија наука и уметности, Београд
Србија

КОМИСИЈА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ГРАМАТИЧКЕ СТРУКТУРЕ СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА ОД СОФИЈЕ 1963. ДО БЕОГРАДА 2018.

Једна од најстаријих комисија Међународног славистичког комитета (МСК) јесте Комисија за проучавање граматичке структуре словенских језика. Осам година после Београдског међународног славистичког састанка (одржаног од 15. до 21. септембра 1955. године), на којем је донета одлука о оснивању Међународног славистичког комитета, у Софији је 1963. године, у време одржавања V међународног славистичког конгреса, основана Комисија за проучавање граматичке структуре словенских језика МСК-а. За првог председника Комисије био је изабран Бохуслав Хавранек, на чију је иницијативу та комисија била основана, један од најистакнутијих представника Прашке лингвистичке школе. Током протеклих деценија Комисија за проучавање граматичке структуре словенских језика МСК-а (или кратко: Граматичка комисија) оставила је значајан траг у граматичким испитивањима словенских језика.

Чланови Граматичке комисије МСК-а били су, од њених почетака до данас, граматичари из словенских и несловенских земаља, представници различитих научних школа и средина. Мање или веће разлике у теоријско-методолошким полазним позицијама чланова Комисије по правилу су имале подстицајан и плодан ефекат на дискусије вођене у оквиру њеног рада, који је протицао без наглих концепцијских заокрета. Ако би се могле издвајати етапе у историјату Граматичке комисије, онда је до извесних поступних етапних разлика у тематском конципирању седница Граматичке комисије долазило приближно истовремено са променама председника Граматичке комисије, али је концепцијски континуитет у главним цртама био очуван.

Када се Бохуслав Хавранек повукао са чела Граматичке комисије, за председника Граматичке комисије је 1972. године био изабран Станислав Урбањчик, од 1991. Станислав Каролак, од 2003. Јармила Панегова, од 2009. потписник ових редова, а од 2013. Маћеј Гроховски.

На научним седницама Граматичке комисије, поред других тема, стално су била актуелна теоријско-методолошка питања граматичких описа, која су се на седницама Комисије смењивала приближно оном динамиком којом су се она смењивала током последњих пет деценија лингвистичке и славистичке историје у целини. Поред тога, на научним седницама Комисије доста пажње било је посвећено граматичким категоријама (модалности, аспектualности, темпоралности и другим) у појединим словенским језицима, или у њиховом конфронтативном поређењу, или посматраним на типолошком плану, као и анализи концепција теоријских, описних и нормативних граматика словенских језика. Проблемска област која најдуже и најинтензивније привлачи пажњу чланова Граматичке комисије јесу узајамни односи и условљености између граматике и лексике, као и експланаторне могућности актуелних граматичких теорија.

Разрада теоријских и методолошких принципа израде академијских описних и нормативних граматика појединих словенских језика започета је крајем шездесетих и почетком седамдесетих година XX века и представљала је једну од главних проблемских области рада Граматичке комисије у том периоду. Резултати дискусије која је на седницама Граматичке комисије вођена о концепцијским и теоријско-методолошким питањима израде описних и нормативних граматика пољског, чешког и руског језика били су објављени у посебним публикацијама.

Питања узајамних односа између граматике и лексики у словенским језицима су од деведесетих година основна предметна област у раду Граматичке комисије, а у оквирима те доста широке области на седницама Граматичке комисије поједина питања су разматрана у светлу различитих теоријских модела које развијају и примењују поједини чланови Граматичке комисије. Саопштења посвећена таквим проблемима и дискусија о њима на седницама Граматичке комисије показали су да су, независно од мањих или већих разлика између појединих модела, решења до којих се у оквиру њих долази по правилу применљива у истраживањима која имају друкчије теоријско-методолошке оквире. Показало се такође да у истраживањима чији се резултати износе на седницама Граматичке комисије све већи значај имају електронски језички корпуси, посебно у конфронтативним и типолошким истраживањима.

Седнице Граматичке комисије увек се одликују богатом дискусијом, која је делимично сачувана у неким записницима и у неким зборницима објављених реферата.

Број и састав чланова Граматичке комисије се, природно, мењао. Чланови Граматичке комисије били су, поред других, Рената Гжегорчикова, Франтишек Данеш, Милка Ивић, Станислав Каролак, Иван Леков, Јозеф Мистрик, Кристина Писаркова, Рудолф Ружичка, Јоже Топоришич, Станислав Урбањ-

чик, Франческа Фичи, Бохуслав Хавранек, Карел Хаусенблас, Здењек Хлавса, Наталија Шведова.

Поред чланова Граматичке комисије, на њеним седницама понекад су учествовали као гости или као експерти и поједини граматичари који нису имали статус члана Граматичке комисије. Као активни гости и експерти у раду Комисије су учествовали, поред осталих, Јарослав Бауер, Хелена Бјеличова-Кржишкова, Анджеј Богуславски, Татјана В. Булигина, Ана Вјежбицка, Волфганг Гладров, Петер Карлик, Виталије И. Кодухов, Жежи Курилович, Лили Лашкова, Владимир В. Лопатин, Арто Мустајоки, Јан Оравец, Бреда Погорелец, Милорад Радовановић, Михаило Стевановић, Казимјеж Фелешко и др.

Велики допринос раду Граматичке комисије МСК-а дала је академик Милка Ивић, која је за члана Граматичке комисије била изабрана 1963. године на предлог Романа Јакобсона. Када је Милка Ивић 1983. године одлучила да се повуче из Комисије, на њен предлог је за члана изабран Предраг Пипер. Дугогодишњи представник српске лингвистике у Граматичкој комисији је проф. Љубомир Поповић, а од 2013. године члан Граматичке комисије МСК-а је и проф. Људмила Поповић. Садашњи чланови Граматичке комисије су међу водећим граматичарима у словенском свету, нпр. Јуриј Д. Апријан (Русија), Адриан Барентсен (Холандија), Розана Бенакјо (Италија), Игор М. Богуславски (Русија – Шпанија), Маћеј Гроховски (Пољска), Магдалена Дањелевич (Пољска), Андреја Желе (Словенија), Гревил Корбет (Велика Британија), Љубомир Краљчак (Словачка), Иван Куцаров (Бугарска), Ингрид Мајер (Шведска), Руселина Ницолова (Бугарска), Мотоки Нумаћи (Јапан), Борис Ј. Норман (Белорусија), Јелена В. Падучева (Русија), Јармила Паневова (Чешка), Елена Петроска (Македонија), Каролина Скварска (Чешка), Хану Томола (Финска), Зузана Тополињска (Македонија), Виктор А. Фридман (САД), Герд Хенчл (Немачка), Виктор С. Храковски (Русија), Хелмут Шалер (Немачка) и др.

Граматичка комисија МСК-а одржава седнице, по правилу, сваке друге године, а понекад и чешће. У време одржавања научне седнице Комисије одржава се и организациона седница Комисије, на којој се утврђује место и време одржавања следеће седнице, бирају се нови чланови и разматрају се различита организациона питања. Организационе седнице Граматичке комисије одржавају се и у време сваког међународног славистичког конгреса, као што ће то бити у време одржавања XVI међународног славистичког конгреса у Београду (20–27. август 2018).

У Србији су до сада биле одржане три седнице Граматичке комисије МСК-а: у Београду (1974), Новом Саду (2005), те у Новом Саду и Београду (2010), а реферати с тих скупова су објављени у *Зборнику Матице српске за славистику*, односно у посебном научном зборнику.

Реферате са седница Граматичке комисије МСК-а који нису објављени у посебном зборнику или у засебној свесци неког славистичког часописа (*Studia Gramatyczne, Slavica Slovaca, Зборник Матице српске за славистику, Zeitschrift für Slawistik*) њихови аутори су појединачно објављивали у различитим славистичким часописима.

Нови облик представљања рада Граматичке комисије МСК-а, научној јавности и подстицаја на сарадњу представља веб-сајт Комисије који се сада налази на интернет адреси <http://www.slu.cas.cz/6-kgssj-4p.html>.

Граматичка комисија МСК-а остварује лепу сарадњу са многим академијама наука и катедрама за славистику, односно са катедрама за словенску филологију многих универзитета и института и са сродним установама. Све научне седнице Граматичке комисије организоване су и одржане захваљујући предусретљивости неке од тих институција.

Комисија за проучавање граматичке структуре словенских језика МСК-а већ 55 година потврђује се као један од органи-

зационих облика Међународног славистичког комитета који веома успешно служи представљању нових научних резултата, размене идеја, остваривању научног дијалога, подстицања научних пројеката и сарадње међу установама, часописима и појединцима на пољу проучавања граматичке структуре словенских језика.

V међународни конгрес слависта одржан је
1963. године у Софији.

X међународни конгрес слависта одржан је
1988. године, такође у Софији.

Проф. др Јелена И. Корјаковцева
Управница Катедре за примењену лингвистику и дидактику
Институт за пољску филологију и примењену лингвистику
Природно-хуманистички универзитет у Сједлцу
Пољска

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И СЛОВЕНСКА ТВОРБА РЕЧИ:
тематски блок Комисије за творбу речи у словенским
језицима на XVI међународном конгресу слависта
(Београд, 20–27. VIII 2018)

Комисија за творбу речи у словенским језицима једна је од најактивнијих комисија Међународног комитета слависта (МКС), који је саставни део система просветних организација УНЕСКО-а. Ова комисија, коју сачињава 46 дериватолога из 17 земаља света, сваке године организује научне конференције и семинаре, објављује реферате учесника у виду серије томова, а такође активно учествује у раду великих славистичких форума и међународних конгреса слависта. Тематски блок „Глобализација и творба речи у словенским језицима” у оквиру програма XVI међународног конгреса слависта трећи је по реду тематски дериватолошки блок који се одржава на Конгресу слависта са циљем да се представе истраживања чланова Комисије. Научни пројекат чији ће резултати бити представљени на Конгресу у Београду реализује десет чланова Комисије за творбу речи у словенским језицима при МКС-а из седам европских земаља:

Александар А. Лукашанец (Белорусија), Лидија Аризанковска (Македонија), Ивана Боздехова (Чешка), Рајна Драгићевић (Србија), Јелена И. Корјаковцева, Магдалена Пастухова (Пољска), Наталија И. Николина, Јелена В. Петрухина, Лариса В. Рацибурска (Русија), Ирена Страмалич-Брезник (Словенија).

Основни циљ учесника тематског блока јесте да се одреди степен утицаја глобализације и англо-америчког језичког империјализма на творбени систем источних, западних и јужних словенских језика. У току глобализације, помоћу веома моћне мреже средстава јавног информисања, словенским државама и народима намећу се културне вредности америчке империје. Један од резултата „амероглобализације” јесте продирање професионалних стандарда „западног” новинарства у праксу словенских медија, који, са своје стране, диктирају суграђанима нову социокултурну и језичку моду, утичу на њихов поглед на свет, стил живота и језичку културу. Захваљујући интернету, средства јавног информисања у постсоцијалистичким земљама активно шире англоамериканизме, који често одражавају концепте стране Словенима. Осим тога, стварају и нове речи помоћу позјамљених структурних елемената нетипичних за словенске језике. Пример за то су нове речи популарне међу омладином, а које за старије генерације представљају агониме, тј. неразумљиве речи. У чешком су такве речи *homeshopping*, *paragliding*, *peacekeeping*, *šejping*, *šopink*, у пољском – *alkoholing*, *grilling*, *kawing*, у руском – байкинг, мотоциклинг, паралајдинг, приколинг, троллинг, шокинг и сл. „Цунами” позајмљеница, изазван америкоманијом великог дела словенских медија, може довести до нарушавања лексичких, граматичких и творбених система словенских језика, а самим тим и нарушавања живота словенских народа, који на тај начин губе способност да се изразе помоћу јасних лексичких, граматичких и творбених облика. Језик је неписани устав, а непоштовање тог устава води носиоце језика у национално-културну деградацију. По-

лазећи од те чињенице, учесници тематског блока на XVI међународном конгресу слависта у Београду намеравају да одреде размере промена које се одигравају у творбеним системима савремених словенских језика под утицајем глобалне англизације. Резултати спроведених истраживања биће објављени 2019. године у зборнику реферата са тематског блока „Глобализација и творба речи у словенским језицима” (зборник улази у издавачке планове Института за лингвистику „Јакуб Колас” Националне академије наука Републике Белорусије).

Текст са руског превео мср Стефан Милошевић,
Филолошки факултет Универзитета у Београду

VIII међународни конгрес слависта
одржан је 1978. године у Загребу и Љубљани.
XIII међународни конгрес слависта
одржан је 2003. године у Љубљани.

Хрватска академија знаности и умјетности у Загребу

Универзитет у Љубљани

Проф. Др Елена И. Коряковцева
Заведующая кафедрой прикладной лингвистики и дидактики
Институт польской филологии и прикладной лингвистики
Естественно-гуманитарный университет, Седльце
Польша

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И СЛАВЯНСКОЕ СЛОВООБРАЗОВАНИЕ:
тематический блок Комиссии по славянскому
словообразованию на XVI Международном
съезде славистов
(Белград, 20.-27. VIII 2018)

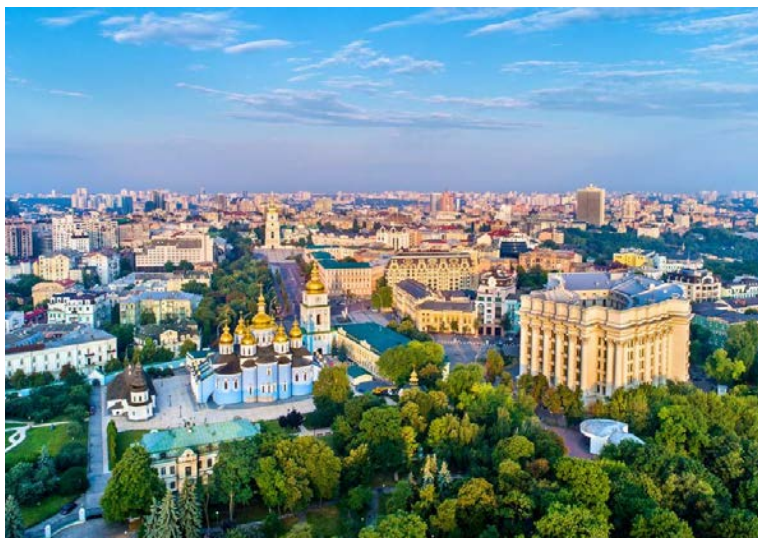
Комиссия по славянскому словообразованию является одной из наиболее активных комиссий Международного комитета славистов (МКС), входящего в систему просветительных организаций ЮНЕСКО. Комиссия по славянскому словообразованию при МКС (46 дериватологов из 17 стран мира) ежегодно проводит научные конференции и семинары, публикуя доклады их участников в виде серии томов, а также принимает активное участие в работе крупных славистических форумов, в Международных съездах славистов. Тематический блок «Глобализация и славянское словообразование», включенный в программу XVI Международного съезда славистов – это уже третий съездовский тематический блок, целью которого является презентация исследований, проводимых членами Комиссии. Реализуют научный проект, результаты которого будут пред-

ставлены на съезде славистов в Белграде, 10 членов Комиссии по славянскому словообразованию при МКС из 7 европейских стран: Александр А. Лукашанец (Беларусь), Лидия Аризанковска (Македония), Ивана Боздехова (Чехия), Райна Драгичевич (Сербия), Елена И. Коряковцева, Магдалена Пастухова (Польша), Наталия А. Николина, Елена В. Петрухина, Лариса В. Рацибурская (Россия), Ирена Страмлич-Брезник (Словения).

Основная цель участников тематического блока – определить степень влияния глобализации и англо-американского лингвистического империализма на систему словообразования восточно-, западно- и южнославянских языков. В ходе глобализации с помощью мощнейшей сети масс-медиа славянским государствам и народам навязываются культурные ценности американской империи. Одним из результатов «америкоглобализации» стало проникновение профессиональных стандартов «западной» журналистики в практику славянских средств массовой информации, которые в свою очередь диктуют согражданам новые социокультурные и языковые моды, влияя на их мировоззрение, стиль жизни и речевое поведение. Используя интернет-пространство, постсоциалистические средства массовой информации широко тиражируют англо-американизмы, нередко отражающие чуждые славянам концепты, а также создают новые слова с помощью заимствованных структурных элементов, чуждых славянским языкам. Пример тому – новообразования, популярные среди молодежи, которые для представителей старшего поколения являются агнонимами, т.е. непонятными словами: в чешском языке – *homeshopping*, *paragliding*, *peasekeeping*, *šejpink*, *šopink*, в польском – *alkoholing*, *grilling*, *kawing*, в русском – байкинг, мотоциклинг, парашайдинг, приколинг, троллинг, шокинг и др. «Цунами» заимствований, вызванное американоманией значительной части славянских масс-медиа, способно привести к повреждению лексических, грамматических и словообразовательных систем славянских языков, а значит и к поврежде-

дению жизни славянских народов, которая теряет способность выразить себя в ясных лексических, грамматических и словообразовательных формах. Язык – это неписаная конституция, несоблюдение духа которой ведёт его носителей к национально-культурной деградации. Учитывая эту непреложную истину, участники тематического блока на XVI Международного съезда славистов в Белграде намерены определить масштаб сдвигов, происходящих в словообразовательных системах современных славянских языков под влиянием глобальной англизации. Результаты проведенных исследований будут отражены в сборнике докладов тематического блока «Глобализация и славянское словообразование», который планирует издать в 2019 году Институт языкознания имени Якуба Коласа Национальной академии наук Республики Беларусь.

IX међународни конгрес слависта одржан је у Кијеву
1983. године.

V поглавље:

Београдски конгрес слависта
20–27. VIII 2018.

Свечано отварање XVI међународног конгреса слависта
у Београду, 20. VIII 2018.
(фото: Филолошки факултет)

Проф. др Бошко Сувајџић
Председник Међународног комитета слависта (2013–2018)
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

ЗНАЧАЈ БЕОГРАДСКОГ КОНГРЕСА 2018.

Језик је најистрајнија брана од опсена и химера које вребају на слабог и уплашеног човека у савременој цивилизацији. И поред свих дигиталних револуција, језик је још увек најмодернији призив духовности у човеку, најмоћнији праг одбране од зла и пошаста у свету. Језик је спона између приче и живота. Сусрети у језику су суштаствени сусрети који одгонетају најтамнија питања човековог бивства и његове, често трагичне судбине.

Београд ће за непуну три месеца постати поприште таквих сусрета у језику, на XVI међународном конгресу слависта у Београду од 20. до 27. VIII 2018.

Какав је значај Београдског конгреса, у светлу чињенице да се међународни конгреси слависта, с прекидима, одржавају још од Првог конгреса словенских филолога 1929. г. у Прагу, дакле, непун век?

Најпре, треба истаћи да је Београд увек имао више него значајну улогу у светском славистичком покрету. У архивама славистичких конгреса забележено је да је 28. септембра 1934. године, на Другом међународном конгресу слависта, у аули Ја-

гелонског универзитета у Кракову, проведено конгресно пленарно заседање, којим је председавао Павле Поповић (Југославија). Између две кандидатуре, Софије и Београда, одређено је да Београд буде домаћин Трећег конгреса 1939. године. Академик Александар Белић, тадашњи председник САНУ, године 1939. успешно је спровео припреме за одржавање Трећег конгреса слависта у Београду. Конгрес, међутим, није одржан због избијања Другог светског рата, мада су конгресни материјали већ били одштампани.

Београдски сусрет слависта из 1955. године, према подељеном мишљењу у славистичким круговима (В. Виноградов), имао је значај неодржаног конгреса. И по броју делегата (200 делегата из 18 земаља) и по броју пријављених научних реферата и саопштења (око 120), који су на самом конгресу ограничени на по 20 по секцијама (књижевнонаучна и лингвистичка). Највећи домети били су организациони. Први пут су после завршетка Другог светског рата окупљени представници скоро свих славистичких центара у свету; установљава се Међународни комитет слависта; доноси се решење о одржавању IV међународног конгреса у Москви 1958. године; у најопштијим цртама се скицира његов програм. Представници МКС-а из Југославије су Александар Белић и Јосип Бадалић. За првог председника МКС-а изабран је истакнути руски лингвиста Виктор В. Виноградов.

Значај XVI међународног конгреса слависта за домаћу филолошку науку јесте пружена прилика да се Београд, после готово 70 година, изнова легитимише као светски славистички и филолошки центар и да организацијом успешног и масовног конгреса на Филолошком факултету, у времену кризе хуманистике у свету, снажно подстакне идеју словенске узајамности и неопходност неговања међународних научних и културних веза из области славистике. То је прилика да се отворено и храбро проговори о положају славистике у свету, као и о потре-

би усвајања нових облика, метода и праваца развоја институционалне сарадње међу славистима.

Које су то важне новине којима ће, сматрамо, Београдски конгрес допринети развоју светског славистичког покрета? Најпре, програмске. Програм XVI међународног конгреса слависта сачињен је са увидом у актуелно стање славистике и изазове са којима се она сусреће у XXI веку.

На Београдском састанку слависта 1955. усвојен је принцип који ће, мање-више, бити поштован на свим наредним конгресима, о организовању три секције: науке о књижевности, лингвистичке и етнографско-археолошке, што ће бити допуњено неким решењима на наредним заседањима МКС-а (1956. у Москви; 1957. у Прагу и 1958. у Варшави).

На XVI међународном конгресу слависта у Београду 2018. године такође су предвиђене три секције: 1. језик; 2. књижевност, култура, фолклор; 3. питања славистике. Формално, програм не одступа од основних смерница претходних конгреса. Суштински, у фокусу пажње XVI конгреса у Београду биће питања дигитализације знања – сагледавање развоја словенских језика, књижевности и култура у епоси информacionих технологија, у компаративној интеркултуралној перспективи. Један важан тематски круг у програму Конгреса посвећен је питањима наставе словенских језика у различитим универзитетским срединама.

Међународни комитет слависта чине представници 42 национална славистичка комитета, од Аустралије до Јапана. Свака земља, по Статуту МКС-а усвојеном у Новгороду 2010. године, има утврђену квоту учесника, у складу са традицијом, актуелним развојем славистике и бројем универзитетских центара. Када је реч о бројности учесника на Београдском конгресу, истичемо да је у односу на претходне конгресе значајно повећан број учесника на тај начин што је сваком националном комитету одобрено повећање квота до 20 процената (у неким случајевима, на аргументован захтев, и више).

Посебан напор организатора био је усмерен на што снажније присуство и што запаженији наступ славистичких делегација из суседних земаља, из тзв. региона. Београдски конгрес је велики подстицај и за развој славистике у Хрватској, Црној Гори, Македонији, Босни и Херцеговини и Словенији. Београдски конгрес је одлична прилика да се оствари што боља међусобна научна, културна, језичка, али и друштвена сарадња међу славистима и филолозима из земаља бивше Југославије. Прилика да се у отвореним разговорима решавају језички, стручни и научни проблеми, али и да се интензивирају покидане историјске везе и поспеши научна сарадња. Прилика за остваривање практичне идеје о словенској, посебно јужнословенској узајамности и свеукупној научној и културној сарадњи.

Овде треба додати – на Београдском конгресу ће бити присутна увећана делегација из Босне и Херцеговине, у којој ће се наћи представници свих универзитетских центара, као и целокупна делегација чешких слависта, што на претходним конгресима није био случај.

Поред одличног одзива када је реч о пријавама секцијских реферата (1.020 пријављених учесника), на Београдском конгресу је уочено високо интересовање учесника и за округле столове и тематске блокове. Отворена је, што је важна новина у организацији славистичких конгреса, могућност учешћа са постер рефератом. Реч је о потпуно новој категорији, која обухвата преваходно постдипломце-докторанде који својим ангажманом с постером дају важан допринос раду Конгреса.

Повећан је број пленарних реферата. У складу са неписаном традицијом да један реферат долази из словенских земаља, један из несловенских, један из земље домаћина, као и да пленарни реферати у најопштијем смислу на симболичан начин представљају три најважније тематске целине конгреса (језик, књижевност, питања славистике), МКС је усвојио пет пленарних референата. С поносом истичемо да смо у пленуму

добили три велика светска имена уз два изузетна представника домаће славистике.

Пленарни референти на Београдском конгресу су: КАЙПЕРТ Гелмут (Германија), „Тезис Пражског лингвистическог кружка о церковнославјанском језику (1929 г.) и его судба в славистике”; НИКОЛОВА Светлина (Бугарија), „Съвременните Кирило-Методијеви изследвания в Европа – посоки, резултати, перспективи”; BARTMIŃSKI Jerzy (Полска), „Język w kontekście kultury”; МИЛОШЕВИЋ ЂОРЂЕВИЋ Нада (Србија), „Српска народна књижевност у светлости Вуковог *Рјечника*”; ПИПЕР Предраг (Србија), „О српској лингвистичкој славистици друге половине XX века”.

На заседању Међународног комитета слависта у Прагу 2015. године усвојене су и специјалне теме Конгреса: Двеста година *Српског рјечника* Вука Стефановића Караџића и Вуков значај у славистици; Александар Белић у историји славистике; 1918. година и развој словенских језика и књижевности и њиховог проучавања.

У циљу неопходне дигитализације славистичких издања, у пословима око стварања база података и израде текуће библиографије начињени су важни помаци. У складу са предлогом да Словенска библиотека у Прагу буде матична библиотека Међународног комитета слависта, организатор је позвао све националне комитете да редовно достављају своја издања Словенској библиотеци. На иницијативу председника Матичног одбора за језик и књижевност Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, проф. Милоша Ковачевића, током опсежних петогодишњих припрема оформљена је „Референтна листа славистичких часописа при МКС-у”, на основу рада међународне комисије. Листа је објављена на сајту МКС-а, а при крају су послови око њеног публиковања и на сајту Словенске библиотеке у Прагу. Називи часописа и њихов опис, поред осталог, преведени су на енглески језик. С обзиром на значај који „Референтна листа часописа МКС-а”

има за промовисање славистике и србистике у међународној научној заједници, биће уприличено и њено представљање на славистичком конгресу.

Уверени смо, и посебно то подвлачимо, да је ово пионирски подухват у развоју светске славистике. Дескриптиван аналитички приказ часописа релевантних за славистичка питања у целини или у појединим својим аспектима. Прави подвиг. Сматрамо да он има немерљив значај за развој славистике и дигиталне хуманистике у XXI веку. Управо овде видимо најзначајније смернице развоја славистике у савременим интеркултуралним оквирима. И начин да се проучавање славистике у светским универзитетским центрима учини што видљивијим, самим тим и релевантнијим у међународно прописаним оквирима усвајања и преношења знања.

На Конгресу у Београду предвиђена је изложба славистичких издања између два конгреса у Библиотеци града Београда, у сарадњи са Универзитетском библиотеком „Светозар Марковић”.

У оквиру пратећих манифестација на XVI међународном конгресу слависта у Београду 20–27. VIII 2018. предвиђена су следећа предавања: група бугарских предавача, „Българският литературен пантеон и славянският свят в научното наследство на Борис Йоцов: реконструкция на идеите”; А. Лома, „Аугуст Шлајхер: поводом 150-годишњице смрти”; Илиас Евангелу, Јасмина Грковић Мејџор, „In memoriam: Антониос Емилиос Тахиаос (1931–2018)”; Вања Станишић, „Библиотека Српског семинара”; Domen Krvin, „Презентација словеначког речничког портала *Fran*”.

Припремљене су изложбе: „Српска лексикографија од Вука до данас”, аутори: Рајна Драгићевић и Ненад Ивановић – Галерија науке и технике САНУ; Издања Дома руске дијаспоре „Александар Солжењицин”: *Славистика у емиграцији*; „Српска

књижевност и Велики рат”, аутори: Олга Марјановић и Марјан Маринковић.

Биће уприличено и представљање капиталних славистичких издања у Библиотеци града Београда: Капитална палеославистичка издања (Праг); „Шевченківська енциклопедія” (Кијев); Матица српска и њена капитална издања; Едиција Филолошког факултета „Јзык, литература и култура”; Дела Франциска Скорине; „Целокупни дела на Блаже Конески: критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов”; Издања Института за македонски језик „Крсте Мисирков”; Издања Чешке асоцијације слависта; А. А. Турилов, Л. В. Мошкова, „Каталог славянских рукописей афонских обителей”, ред. А. Э. Тахиаос; Зборници радова: „Проф. др Слободан Ж. Марковић – човек институција”; „Трагом славистичких истраживања Богољуба Станковића”.

У оквиру округлих столова о специјалним темама Конгреса биће представљена издања: „А. Белић – српски лингвиста века”, 1–3 – Свечана сала САНУ; Вук Стефановић Караџић, „Српско усмено народно благо” у преводима на немачки, руски, енглески и француски језик – Свечана сала Вукове задужбине. У оквиру округлог стола „1918. година и развој словенских језика и књижевности” биће уприличена изложба издања ИК „Прометеј” о Великом рату.

И на крају, још једна новина. За организацију наредног, XVII међународног конгреса слависта, до овог часа, истакнуте су две званичне кандидатуре: Париз и Истанбул. У питању је преседан у односу на све досад одржане конгресе почев од Прага 1929, који су увек организовани у словенским земљама. Статут МКС-а ово правило, међутим, нигде изричито не прописује.

Овде бих подсетио на суд Александра Белића, српског лингвисте века, о значају развоја славистике у несловенским земљама, изречен у Извештају са Београдског састанка 1955. године:

„Ona [njihova slavistika] nam pokazuje, šta je osobito korisno, kako se pravac naučnih ispitivanja tih zemalja, kako se duh i talenat njihovih predstavnika, ukoliko se oni bave slavistikom, ogledaju u njihovim delima. Setimo se samo Leskiena, Sieversa, O. Brocha, A. Meillet-a i toliko drugih koji su učinili dragocenih usluga slovenskoj nauci!”

XVI међународни конгрес слависта у Београду објединио је низ најважнијих државних институција, друштвених установа и научних организација. Организатори су Међународни комитет слависта и Савез славистичких друштава Србије, суорганизатори Филолошки факултет Универзитета у Београду, као домаћин Конгреса, и Српска академија наука и уметности. Конгрес се одржава под високим покровитељством председника Републике Србије и покровитељством Града Београда. То је добар путоказ за будућност и ваљан гарант да ће Београдски светски славистички конгрес у августу 2018. бити успешно реализован.

Свечано отварање XVI међународног
конгреса слависта у Београду, 20. VIII 2018.
(фото: Филолошки факултет)

Проф. др Милош Ковачевић
Председник Матичног одбора за језик и књижевност
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

ПОЧЕТАК ЖИВОТА СВЕТСКЕ СЛАВИСТИЧКЕ ЛИСТЕ ЧАСОПИСА

Србија и Београд су домаћини XVI међународног конгреса слависта. Преузимајући домаћинство од Белорусије 2013. године, Србија, односно Савез славистичких друштава Србије, преузео је и руковођење Међународним комитетом слависта све до завршетка XVI конгреса, који ће се у Београду одржати крајем августа 2018. године. Руковођење Међународним комитетом свака земља искористи за властито, пре свега, научно, културно, па и туристичко представљање. А година 2018. без сумње је најбоље време за светску „презентацију” србистике. Ове се године, наиме, навршава 200 година од изласка *Српског рјечника* Вука Стеф. Карацића, камена темељца савременог српског књижевног језика, и најзначајнијег дела у историји српског књижевног језика, што је прилика да се покаже сав сјај почетка србистике, али и све изведене научне (не)дилеме које је по правилу наметала политика, а прихватала језичка политика у поствуковском периоду, све до данас.

Српско руководство Међународног комитета слависта, са проф. др Бошком Сувајџићем као председником, желело

је, међутим, да остане упамћено, не само по афирмацији србистике него и по једном јединственом подухвату – по изради *светске славистичке листе часописа*. Општепознато је да је данас у свету најпознатија СЦИ листа, са научним цитаторским индексом који је од 1960. обезбеђивао Институт за научне информације (сада Томсон ИСИ). СЦИ листа даје ранг-листу часописа према њиховом импакт фактору, тј. просеку броја радова цитираних у часописима са СЦИ листе две године након њиховог објављивања у односу на број објављених радова. Будући да на СЦИ листи готово да нема националних часописа, него тек покоји општелингвистички или књижевнотеоријски, међу филолошким часописима готово да нема часописа са импакт-фактором.

Познато је да србистички или резултати било које друге славистичке науке своју вредност добијају тек у оквиру славистике, а ретко да могу имати одјек на англистичком подручју, осим контрастивно. Из тих разлога за словенске језике и за славистику у целини Томсонова СЦИ листа није нити може бити мерило научне вредности некога рада. За странаго србисту, без обзира из које је он земље (из нпр. САД, Русије или Немачке), неупоредиво је битније да свој рад публикује у српским филолошким часописима, да самери своје научне резултате са националним србистима као најупућенијима у дату научну област. Исто тако, неупоредиво је битније да један српски русиста своје русистичке доприносе провери објављивањем радова у еминентним руским часописима него у часописима са СЦИ листе штампаним на енглеском.

Због тога се српско руководство Међународног комитета слависта у сарадњи са Матичним одбором за језик и књижевност Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије одлучило да покрене иницијативу за формирање референтне листе славистичких часописа. Пут од идеје до реализације није био нимало лак. Потребно је било добити

сагласност свих чланова Комитета, који чине представници из различитих земаља у којима се проучава славистика. Треба-ло је да се из свих земаља у којима се проучава славистика доставе листе славистичких часописа. Затим је извршен комплетан опис свих регистрованих славистичких часописа (да ли су лингвистички, књижевни, фолклористички, књижевно-лингвистички и сл., колико дуго излазе, имају ли међународну редакцију, какав рецензентски поступак проводе, која је форма издања, и сл.). На листи се нашло преко 200 часописа из 30 земаља у којим се изучава славистика: Аустрија, Белорусија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Велика Британија, Грчка, Италија, Јапан, Канада, Литванија, Македонија, Немачка, Пољска, Република Ирска, Румунија, Русија, САД, Словачка, Словенија, Србија, Украјина, Француска, Холандија, Хрватска, Црна Гора, Чешка, Швајцарска, Шведска и Шпанија.

Сви часописи су према строгим и јасно дефинисаним критеријумима разврстани у три категорије. *Прву категорију* чине часописи који одговарају међународној категорији М23. *Другу категорију* чине часописи који у својим срединама одговарају категорији водећих националних часописа (М51). У *трећу категорију* су уврштени славистички часописи који у својим срединама имају статус часописа националног значаја (М52). Да би часопис био у првој категорији, он мора испуњавати следеће нужне услове: 1) да континуирано излази дуже од 15 година, 2) да постоји међународна редакција (не Научни савет), 3) да је главни и одговорни уредник у звању научног саветника или редовног професора, 4) да радови имају по две анонимне рецензије и 5) да часопис излази у штампаном и електронском издању (односно да се може приступити електронској верзији часописа).

МКС листа је базична листа славистичких часописа, која ће бити коригована најмање сваке друге године и верификована на седницама Међународног славистичког комитета. Листа

је доступна на званичном сајту Међународног славистичког комитета.

Формирањем МКС листе српско руководство Међународног комитета слависта у времену „инвазије” СЦИ листе на хуманистичке науке, којима на тој листи заправо и нема места, направило је изузетан подухват – и за србистику и за славистику уопште. Са овим подухватом ваљда се само у оквиру Међународног комитета слависта може мерити оснивање и реализација Светског конгреса слависта, који се сваке пете године, од године 1929, реализује у некој од славистичких земаља. Овај XVI конгрес, што се одржава у Београду, означиће почетак живота најзначајније листе часописа целе славистике, без обзира где се она изучава, у словенским или несловенским земљама. Било би неправедно на крају не поменути да је значај МКС листе препознат и у Министарству просвете, науке и технолошког развоја и у Националном савету за науке Србије – тако да је листа уврштена међу најрелевантније листе за (филолошке) хуманистичке науке.

Заседање МКС-а на Конгресу у Београду 2018. године

Др Весна Матовић

Научни саветник Института за књижевност и уметност, Београд
Србија

КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ

У оквиру XVI међународног конгреса слависта 20–27. августа 2018, а поводом стогодишњице завршетка Првог светског рата, предвиђени су посебни округли столови посвећени језичким и књижевним промена у словенским земљама. Као догађај од светскоисторијског значаја, након кога су нестала три велика царства (аустроугарско, руско и османско), промениле државне границе, а са Октобарском револуцијом појавила и нова идеолошка матрица, Велики рат је довео не само до прерасподеле политичке моћи већ и до снажних промена у духовној и културној сфери и утицаја на развој авангардних покрета у књижевности и другим уметностима. Ти покрети не само да су радикално променили дотадашњу културну и уметничку парадигму у словенским земљама већ су постали важан чинилац у креирању и редефинисању културних и националних политика и идентитета.

Са дистанце од једног века, чини се, потребно је досадашња истраживања обогатити новим научним сазнањима и методолошким приступима и потпуније сагледати опсег поетичких и идејних промена, као и њихов удео у потоњим развојним књижевним и културним процесима у словенским земљама.

Међутим, као ни време након завршетка Првог светског рата, ни садашњост није лишена сложеног политичког и друштвеног контекста који посредно утиче и на перцепцију догађаја од којих нас дели цело столеће. Нестанак појединих словенских држава створених по завршетку Великог рата – Совјетског Савеза, Чехословачке, Југославије – и повремено затегнути међусобни односи некадашњих чланица тих држава (Русије и Украјине или бивших југословенских република, на пример), могу представљати отежавајући фактор и у ретроспективном сагледавању овог важног сегмента словенске политичке и културне историје. Организациони одбор Међународног комитета слависта и модератори ових научних панела (Гордана Илић Марковић и Вацлав Чермак, Весна Матовић и Роберт Ходел), који имају одвојене сесије: језичку и књижевну, свесни су изазова, па их извесне потешкоће у организовању Округлог стола не обесхрабрују.

Округли сто посвећен књижевностима има два дела: први је посвећен променама које се дешавају у словенским литературама након рата, а други књижевним променама у оквиру новостворене државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије, пошто је тај контекст иницирао не само нове облике културне и језичке политике већ је утицао и на конструисање нових идентитета.

Као опште теме биће разматрана питања културно-поетичких (дис)континуитета предратних и књижевних пракси током рата са послератним књижевним токовима све до авангардних и облика социјалне литературе; компаративистички ће бити сагледана идејна и тематска исходишта и формално-поетичке специфичности словенских књижевности међуратног периода; пажња ће бити посвећена и дискурсу пацифизма, као и одјецима Октобарске револуције и улози руске емиграције у културном животу словенских земаља.

У другом делу панела посвећеном књижевном наслеђу на југословенском простору, поред већ наведених тема, као специфичност се намеће сагледавање концепта југословенске књижевности, чија се артикулација може непосредније пратити у периодичним корпусима, где се појављују различити модели и могу уочити зачеци будућих размимоилажења и отклона. Иновативан угао у тумачењу књижевно-уметничких пракси поратног периода у Краљевини СХС / Југославији јесте и указивање на значај књижевности коју пишу жене и појава све бројнијих женских часописа као вида еманципаторских процеса.

Организатори XVI међународног конгреса слависта и модератори Округлог стола „Крај Првог светског рата и словенски свет”, посвећеног књижевности настоје да окупе компетентне стручњаке из различитих словенских земаља – Русије, Украјине, Пољске, Бугарске, Белорусије, Чешке, Словачке, као и бивших југословенских република, сада држава – Србије, Хрватске, Словеније, Босне и Херцеговине, Македоније, Црне Горе, као и јужне слависте из Немачке и Велике Британије. Сматрају да се у научној дискусији, заснованој на обимној књижевној грађи, баш због могућих различитих полазишта и методолошких приступа, може стећи потпунији увид у ову важну развојну етапу словенских књижевности, те да је након тога могуће уочити и мапирати места конвергенције и дивергенције словенских у односу на друге европске литературе.

Сам дијалог, с обзиром на временско ограничење, може тек покренути одређен број питања, па отуда и намера да након Конгреса излагања са Округлог стола буду проширена и објављена у одговарајућем међународном научном зборнику, у коме би се нашли и прилози других стручњака из ове области.

Активности на XVI међународном конгресу слависта

Отварање изложбе славистичких књига
у Библиотеци града Београда, 20. VIII 2018.
(фото: Филолошки факултет)

Округли сто: Александар Белић – српски лингвиста века,
Свечана сала САНУ, 25. VIII 2018.
(фото: Филолошки факултет)

Др Гордана Илић Марковић

Одсек за славистику

Универзитет у Бечу

Аустрија

ЈЕЗИЧКО НАСЛЕЂЕ И ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА – КРАЈ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ

Године 2018. навршава се век од окончања ратних операција Првог светског рата. Полагањем оружја заустављен је војни сукоб, док многи проблеми који су довели до рата остају нерешени, а стварају се и нова жаришта сукоба, што из историјске перспективе упућује да међуратни период можемо посматрати и као двадесетогодишње примирје једног Великог рата. Рат је променио територијалну и политичку карту. Настајак нових држава, као и ратно искуство појединца и друштва, условили су неминовно и промене у култури.

Стогодишњица окончања Првог светског рата даје нам тиме повод да сагледамо последице које је овај глобални догађај имао на словенску културу. Окупљањем бројних слависта различитих генерација из славистичких центара словенских и несловенских земаља на XVI међународном славистичком конгресу у Београду од 20. до 27. августа остварује се платформа за нијансиран дијалог и вишеслојни приступ теми. Интердисциплинарни и компаратистички разговор о сложеним импликацијама које су искуство ратне катаклизме, као и потоње друштвено политичке промене, имале на развој језичких нор-

ми словенских језика биће уприличен у оквиру Округлог стола посвећеног језичком наслеђу и језичкој политици. Разговор ће модерирати Гордана Илић Марковић са Универзитета у Бечу и Вацлав Чермак са Универзитета у Прагу. Циљ Округлог стола је да сумира резултате досадашњих истраживања, упореди ставовишта и закључке у различитим истраживачким срединама и истакне проблемска поља која су до сада остала слабије или сасвим необрађена. Слависти из Аустрије, Белорусије, Босне и Херцеговине, Бугарске, Италије, Македоније, Србије, Украјине, Хрватске, Црне Горе и Чешке у дискусији ће се посветити процесима стандардизације језика, језичкој политици и језичкој пракси у словенским земљама међуратног периода, али и времену непосредно пре рата, као и у ратно доба. Поред тема као што су уставне регулације, нормативни приручници и језик у образовним установама, учесници ће се осврнути и на улогу периодике као месту артикулације различитих језичких концепата – тематизовању језичке норме (израза и писма) у новинама, часописима и стручним публикацијама, као и раду и улози значајних филолога тога доба.

У контексту разговора о променама у словенским језицима Округли сто се у свом другом делу посвећује језичкој политици и језичкој пракси на простору Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Србије и Македоније у међуратном периоду, те процесима стандардизације језика Јужних Словена у Аустроугарској монархији XIX века, као и изменама насталим у језичком изразу током Првог светског рата – процесима који су се одразили на развој лингвистичке норме у новонасталој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца.

Значај који међуратни период има и на данашње норме словенских језика упућује на потребу да се из компаративно-историјске перспективе, савременим методама, интеркултуралним и интердисциплинарним социолингвистичким истраживањима, а на подлози различитих извора – од докумената,

преко нормативних приручника до периодике и књижевности – прошири научни корпус из ове области.

У намери да се ова значајна тема осветли из угла свих словенских језика планирано је објављивање тематског зборника у којем би се нашли радови слависта из више славистичких центара света.

Пратећа манифестација на Конгресу:
представљање најстаријих књига библиотеке
Катедре за српски језик са јужнословенским језицима
Филолошког факултета, 22. VIII 2018.
(фото: Филолошки факултет)

Изложба Српска лексикографија од Вука до данас,
 пратећа манифестација XVI међународног конгреса слависта,
 Галерија науке и технике САНУ
 (фото: САНУ)

Проф. др Рајна Драгићевић
Председник Савеза славистичких друштава Србије
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
Србија

ИЗЛОЖБА СРПСКИХ РЕЧНИКА НА КОНГРЕСУ СЛАВИСТА

Изложба „Српска лексикографија од Вука до данас” биће једна од главних пратећих манифестација на XVI међународном конгресу слависта, који ће се одржати у Београду од 20. до 27. августа. Изложба ће бити уприличена од 15. августа до 7. септембра у Галерији науке и технике САНУ, у организацији САНУ и Савеза славистичких друштава Србије. Аутори изложбе су проф. др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет Универзитета у Београду) и др Ненад Ивановић (Институт за српски језик САНУ). Изложбу је иницирао проф. др Бошко Сувајџић, председник Међународног славистичког комитета, а финансијски су је подржали Секретаријат за културу града Београда и Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Један од главних циљева ове изложбе јесте обележавање великог јубилеја српске културе – двестогодишњице од објављивања првог издања „Српског рјечника” Вука Стефановића Караџића. Публика ће имати прилике да се упозна са значајем тог речника за утемељење савременог српског језика, али и са фазама израде *Рјечника*, као и са Вуковим личним

примерком ове књиге, збиркама речи које су се нашле у њему, бројним аутентичним документима који откривају начин на који је Вук прикупљао грађу за своје најважније дело. Посебан значај имају оригинални Вукови листићи са речничком грађом, као и Вукове забелешке на маргинама речника или на збиркама речи које откривају начин на који је он размишљао о лексикографској обради грађе. Да би се дочарало време у коме је Вук живео и радио на *Рјечнику*, изложиће се и његови лични предмети, који се чувају у Музеју Вука и Доситеја – прибор за писање, путна торба, наочари, фес, џепни сат итд.

Изложба ће осветлити српску лексикографију и из културно-историјске перспективе. Показаће се да су најважнији српски речнички пројекти блиско повезани са настајањем и прогресом најважнијих институција српске културе у XIX и XX веку. Испоставило се да није било могуће представити историјат српских речника без задирања у прошлост Друштва српске словесности, касније САНУ, и Матице српске, као и без приказивања најважнијих пројеката истакнутих чланова ових институција – Ђуре Даничића, Стојана Новаковића, Александра Белића, Ирене Грицкат и других. Свим овим институцијама и научницима израда речника била је на врху листе приоритета. Њиховим залагањем најважнији српски речници су и угледали светлост дана. Избор лексике у речницима, степен развоја терминологије у различитим научним дисциплинама, стереотипи који су намерно или ненамерно учитани у дефиниције и примере такође указују на ниво друштвеног и културног развоја Срба у време настајања ових речника.

Изложба ће имати и научну перспективу. Кроз преглед речника од Вуковог времена до данас биће представљен развој српске лексикографске мисли и лексикографије као науке. Нагласиће се јасно препознатљив ланац значајних српских интелектуалаца од Вука до данашње генерације лингвиста, који су се, израђујући речнике, надовезивали једни на друге, а

истовремено остављали лични печат у српској лексикографији за будуће нараштаје.

Изложбу „Српска лексикографија од Вука до данас“, захваљујући финансијској подршци САНУ, прати и репрезентативни каталог, који, по својој структури представља колективну монографију о историји српске лексикографије. Аутори су, углавном, сарадници и наставници Катедре за српски језик са јужнословенским језицима Филолошког факултета и сарадници Института за српски језик САНУ. Каталог садржи текстове о Вуковом *Рјечнику*, Речнику САНУ, речничком програму у Матици српској, о двојезичној лексикографији, о историјским, етимолошким, деривационим, дијалекатским, митолошким, фолклорним, термилошким, фразеолошким, фреквенцијским, асоцијативним речницима, као и о речницима синонима, жаргона, речницима нових речи итд.

Речници су више од књига, јер представљају одраз цивилизацијског нивоа говорника неког језика, њихових знања о свету и начина на који га поимају и оцењују. Због тога ће изложба „Српска лексикографија од Вука до данас“, кроз слику о српским речницима, приказати и слику српске науке и културе.

Коктел на свечаном отварању XVI међународног конгреса слависта у дворишту Ректората Универзитета у Београду
(фото: Филолошки факултет)

Изложба *Српска лексикографија од Вука до данас*,
пратећа манифестација XVI међународног конгреса слависта,
Галерија науке и технике САНУ
(фото: САНУ)

Др Ненад Ивановић

Научни сарадник Института за српски језик
Српска академија наука и уметности, Београд
Србија

МЕСТО ВУКА КАРАЏИЋА НА ИЗЛОЖБИ О СРПСКОЈ ЛЕКСИКОГРАФИЈИ

Међу јубилејима српске културе, 2018. година заузима важно место. Ове године навршава се двестота годишњица изласка из штампе првог издања *Српског рјечника* (1818), дела у којем је Вук Караџић спровео револуционарну реформу српског језика. Овом реформом Вук је поставио народни језик у основицу књижевног језика и тиме покренуо нову епоху у српској књижевности.

Вук Караџић представља најзначајнију личност српске, и једну од најзначајнијих личности европске филологије XIX века; а рад на речнику чини једну од тежишних тачака његовог разгранатог дела. Стога на изложби „Српска лексикографија од Вука до данас“, која ће се одржати од 15. августа до 7. септембра у Галерији науке и технике САНУ, део посвећен настанку *Српског рјечника* заузима не само полазно већ и нарочито истакнуто место.

За лексикографско дело Вука Караџића у Галерији науке и технике одвојен је засебан простор, који је међу ауторима изложбе већ добио назив „Вукова соба“. Посетиоцима изложбе у Вуковој соби ће бити предочени његови рукописи, књиге и

лични предмети који су га пратили на путу стицања знања о српском језику.

Међу предметима који ће бити изложени у Вуковој соби на првом месту наћи ће се примерак *Српског рјечника* из 1818. са његовим рукописним допунама. Познато је да је, у својој библиотеци, Вук чувао више примерака *Рјечника* штампаних на дебљој хартији. Ове примерке Вук је поверавао најближим сарадницима да би у њих бележили нове речи, или их је сам користио за ту намену. Примерак *Рјечника* из 1818. показује да је сâм Вук о *Рјечнику* размишљао као о недовршеном делу, које треба обогатити новим речима, значењима и примерима.

Уз *Српски рјечник* у Вуковој соби ће бити изложена и разна рукописна грађа: спискови речи, често са пратећим значењима, који су настајали на бројним путовањима по крајевима у којима је Вук црпао грађу за своје дело. Природа Вукових бележака, њихова спољна форма (већина их је исписана комадом графита, брзописом, у малим свешчицама или на испресавијаној хартији), као и њихов велики број у Вуковој оставштини говоре о томе да Вук скоро нигде није путовао без бележнице у џепу, а да је саговорнике често слушао са оловком у руци, спреман да у брзини забележи ову или ону непознату реч или значење.

У раду сваког лексикографа нарочито је важан мисаони процес у коме се занесеност лексичким богатством језика претвара у његово аналитичко разматрање. У том процесу, свакој речи одређује се место према строгим принципима речничке обраде. О овом процесу говоре сачувани Вукови листићи за *Рјечник*, који представљају посебан сегмент његовог лексикографског корпуса. Ови листићи указују на начин на који је Вук системски размишљао о грађи коју је прикупио, и о томе како се од скупљача појединачних речи трансформисао у научног тумача системских (семантичких, граматичких, творбених и др.) појава у лексикону српског језика.

Вуково животно дело у лексикографији на нарочит начин дочаравају његови лични предмети, крхки пратиоци овог човека огромне воље на сталним путовањима ума и духа: наочари од жице, путна торба, перо и сталак, бркаљка за мешање мастила, незаобилазни фес (који је Вук, чувајући свест о свом пореклу и унутар свог грађанског идентитета, носио уз грађанско одело). Пажњу посетилаца изложбе привући ће и мали дрвени предмети, налик на играчке, које је, по речима једног проучаваоца Вуковог дела, Вук дељао како би илустровао Копитару појмове чије је називе требало превести на латински и немачки језик.

У вези са Вуковим личним предметима и рукописима који ће се наћи на изложби „Српска лексикографија од Вука до данас”, може се навести и један интересантан податак. То је чињеница да ова изложба доноси изузетно велики број сачуваних предмета који су припадали Вуку. То не чуди, будући да реализацију изложбе помажу највећи баштиници Вуковог духовног и материјалног наслеђа у Србији: Архив САНУ, Библиотека САНУ, Музеј Вука и Доситеја у Београду.

Место Вука Караџића у историји наше лексикографије одавно је утврђено: он је један од угаоних каменова српске речничке културе. Према речима Вуковог биографа Љубомира Стојановића, „на Речнику је радио целог живота”.

Свечано затварање XVI међународног конгреса слависта,
Филолошки факултет у Београду, 27. VIII 2018.

Проф. др Љиљана Марковић

Декан Филолошког факултета

Филолошки факултет

Универзитет у Београду

Србија

У ПРАСКОЗОРЈЕ XVI МЕЂУНАРОДНОГ КОНГРЕСА СЛАВИСТА

Београд се данас буди као престоница светске науке о језику, књижевности и култури словенског света, чији смо и сами део.

То што смо и ми сами део овог горостасног и богатог света језичког, мисаоног, књижевног и културног идентитета, даје одржавању XVI међународног конгреса слависта, под покровитељством председника Републике, господина Александра Вучића, у српској престоници прву одредницу важности за дефинисање и учвршћивање нашег сопственог идентитета, у оквирима словенских култура, као и у односу на свет у целини.

Ово је година у којој славимо 210 година нашег високог образовања и постојања Универзитета у Београду. Ово је такође година у којој идемо у сусрет деветој деценији од одржавања Првог међународног конгреса словенских филолога у Прагу, 1929. године. Ово је година у којој Београд по први пут постаје домаћин сусрета свих проучавалаца словенског света у фокусу XXI века.

Друга кардинална важност одржавања Конгреса у Београду данас јесте постављање наше науке у сам врх светских друштвено-хуманистичких проучавања. Чињеница да је председник Републике Србије, господин Александар Вучић, ценећи темељни значај друштвено-хуманистичких наука, прихватио да буде председник Почасног одбора Конгреса, најречитије говори о препознавању улоге коју идентитетске науке играју у новој парадигми друштвеног, економског и културног развоја у нашем времену.

Друштвено-хуманистичке науке представљају драгоцени комплекс научне мисли која је од суштинског значаја за формирање идентитетског миљеа у коме се „узлет”, економије, друштва, образовања и културе може остварити. То је стога што само друштвена заједница која је освешћена и изграђена може да изнесе напор модернизације и обезбеди неререверзибилни пут ка високом степену развијености. Словенски свет, који је спознао значај феномена и процеса модернизације још у доба Петра Великог, и у овом тренутку је, у својој разноликости и разбокорености, у процесу динамичног раста и развоја. Како је основна форма коју капитал у нашем времену поприма управо знање, добро конципиран образовни систем представља главни трансмисиони механизам најновијих знања ка радној снази, који се све више састоји од „радника знања”, односно по први пут од оствареног обједињења рада и капитала у економији знања XXI века.

Србија је, као и словенски свет у целини, у поседу изузетно развијене науке и одличних образовних система, у прилици да у данашњој ери знања оствари финални модернизацијски замах.

Данас ће се славистика писати великим словом и изговарати с најдубљим пијететом, јер Славистика данас постаје кристална призма кроз коју ми комуницирамо са глобалном науком, обједињујући биљурна огледала Истока и Запада у

свој истински *sui generis* проседе који је само српска наука у прилици била да подари свету 1955. године, када је у Београду, на иницијативу великана наше филолошке мисли, и основан Међународни комитет слависта, као и данас, када Конгрес који своја врата отвара на Филолошком факултету, пружа сигуран и широк мост ка одржавању наредном Међународном конгресу слависта у Паризу или Истанбулу, што би представљало историјски искорак и нове домете Славистике као научне области.

Београд тако, по други пут, у својој улози светског славистичког центра, трасира кључне одреднице и правце развоја Славистике као науке.

Свечано затварање XVI међународног конгреса слависта, Филолошки факултет у Београду, 27. VIII 2018.

Издавач
Савез славистичких друштава Србије

За издавача
Проф. др Рајна Драгићевић

Лектор
мср Весна Николић

Дизајн корица
Лепосава Кнежевић

Предња корица
Богородична црква. Манастир Студеница

Задња корица
Лого XVI међународног конгреса слависта,
идејно решење: Петар Буњак

Припрема и штампа

Цигоја
Ш Т А М П А
office@cigoja.com
www.cigoja.com

Тираж
500

ISBN 978-86-917949-8-9

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.16:061.2(497.11)"2018"(082)
811.16(082)
821.16.09(082)

СТАЗАМА славистике : зборник радова
објављених у Политици у циклусу У сусрет
Конгресу слависта, фебруар-август 2018. /
уредила Рајна Драгићевић. - Београд : Савез
славистичких друштава Србије, 2018 (Београд :
Чигоја штампа). - 174 стр. : илустр. ; 24 см

Текст ћир. и лат. - Радови на више језика. -
Тираж 500. - Уводна реч: стр. 9-12. -
Стр. 13-15: О овој књизи / Рајна Драгићевић.

ISBN 978-86-917949-8-9

а) Међународни конгрес слависта (Београд) -
2018 - Зборници б) Славистика - Зборници
COBISS.SR-ID 271960076

МЕЋУНАРОДНИ
КОНГРЕС (ЛДВИСТА

ISBN 978-86-917949-8-9

9 788691 794989